

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ
КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему

**"Управління ліквідністю та платоспроможністю
банку"**

Виконав: здобувач IV курсу, групи ЕП-17 зс
ОПП з спеціальності 051 Економіка

шифр і назва

Оргіян Ярослав Ігорович
прізвище, ініціали

Керівник: Дубінський С.В.
кандидат економічних наук, доцент

Дніпро
2021

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Освітній ступінь бакалавра

Спеціальність 051 Економіка

Затверджую:

Зав. кафедри Задоя Анатолій

Олександрович, доктор економічних наук, професор

“___” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачу

Оргіян Ярославу Ігоровичу

1. Тема роботи: "Управління ліквідністю та платоспроможністю банку"

2. Керівник роботи Дубінський Сергій Володимирович, к.е.н., доцент

Затверджені наказом від "___" _____ 20__ р., № _____

3. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 01.06.2021р.

4. Цільова установка та вихідні дані до роботи: узагальнення та розвиток теоретичних аспектів забезпечення ліквідності банків, інструментів забезпечення та регулювання ліквідності і платоспроможності банку, обґрунтуванні основних напрямків мінімізації ризику ліквідності і неплатоспроможності.

5. Зміст роботи (перелік питань, які належить розробити):

- узагальнити теоретичні аспекти забезпечення ліквідності і платоспроможності банку;
- проаналізувати методи аналізу ліквідності і платоспроможності банку;
- визначити основні інструменти управління ліквідністю та платоспроможністю банку;
- охарактеризувати фактори негативного впливу на ліквідність банку;
- запропонувати шляхи вдосконалення процесу управління ліквідністю банку для мінімізації ризиків

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали, посада)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	Дубінський С.В., к.е.н., доцент		
Розділ 2	Дубінський С.В., к.е.н., доцент		
Розділ 3	Дубінський С.В., к.е.н., доцент		

7. Дата видачі завдання _____

8. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	Розділ 1 Теоретичні основи забезпечення ліквідності та платоспроможності	01.04.21	01.04.21
2	Розділ 2 Аналіз фінансово-економічної діяльності банку	15.04.21	15.04.21
3	Розділ 3 Шляхи вдосконалення процесу управління ліквідністю та платоспроможністю банку	15.05.21	15.05.21

Здобувач _____

Оргіян Я.І.

підпис

Керівник кваліфікаційної роботи _____

Дубінський С.В.

АНОТАЦІЯ

Оргіян Ярослав Ігорович Тема: "Управління ліквідністю та платоспроможністю банку".

В кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні основи забезпечення ліквідності та платоспроможності. Зокрема, економічна сутність ліквідності і платоспроможності, методичні підходи до аналізу ліквідності і платоспроможності, інструменти та механізми управління ліквідністю і платоспроможністю.

На прикладі АТ «Ощадбанк» проведено дослідження фінансово-економічної діяльності банку. загальна характеристика та аналіз фінансового стану АТ «Ощадбанк» та аналіз ліквідності і платоспроможності.

За підсумками аналізу у третьому розділі роботи було запропоновані шляхи з вдосконалення процесом управління ліквідністю та платоспроможністю банку.

Ключові слова: ліквідність, платоспроможність, фінансово-економічна діяльність, банк.

SUMMARY

Orgian Yaroslav Topic: "Liquidity and solvency management of the bank".

In the qualification work the theoretical bases of liquidity and solvency are investigated. In particular, the economic essence of liquidity and solvency, methodological approaches to the analysis of liquidity and solvency, tools and mechanisms for managing liquidity and solvency.

On the example of "Sberbank" conducted a study of financial and economic activities of the bank. general characteristics and analysis of financial condition Oschadbank and liquidity and solvency analysis.

Based on the results of the analysis, the third section of the work proposed ways to improve the process of liquidity and solvency management of the bank.

Key words: liquidity, solvency, financial and economic activity, bank.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКВІДНОСТІ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ	8
1.1. Економічна сутність ліквідності і платоспроможності	8
1.2. Методичні підходи до аналізу ліквідності і платоспроможності	15
1.3. Інструменти та механізми управління ліквідністю і платоспроможністю банку	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ	29
2.1. Загальна характеристика та аналіз фінансового стану АТ «Ощадбанк»	29
2.2. Аналіз ліквідності і платоспроможності АТ «Ощадбанк»	41
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ І ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ БАНКУ	47
3.1. Комплексна оцінка ліквідності і платоспроможності банку	47
3.2. Напрями підвищення ефективності управління ліквідністю і платоспроможністю банку	54
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

Через кризові явища у економіці України відбулися незворотні зміни, що завдали значних збитків банківському сектору. Так, упродовж 2014-2018 років кількість діючих банків в Україні скоротилась зі 180 до 77, тобто більше ніж удвічі. Перше, що втрачає банк у кризовому стані, – це ліквідність і здатність виплачувати кошти вкладникам. Банківські установи приділяють особливу увагу ліквідності, адже вони здійснюють свою діяльність не тільки за рахунок власних, але й за рахунок коштів вкладників, позичальників, оскільки банківська діяльність передбачає залучення значних обсягів фінансових ресурсів, значної кількості зобов'язань, що у свою чергу змушує ефективно використовувати їх. Ліквідність банків передбачає їх здатність виконувати свої зобов'язання перед вкладниками, кредиторами, інвесторами та клієнтами в цілому.

Вагомий внесок у дослідження проблем ліквідності зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені: М. І. Баканов, Л. Г. Батракова, М. Б. Диченко, Е. Долан, Дж. Кейнс, В. Кромонов, О. І. Лаврушин, А. І. Мілюков, Г. С. Панова, Е. Рід, Дж. Сінкі, А. Н. Трифонов, В. М. Усоскін, М. М. Ямпольський. Однак, зарубіжний досвід не може використовуватися без урахування умов функціонування українських банків, пов'язаних зі специфікою їх ліквідності, чинною системою обліку та звітності. Проте питання забезпечення оптимального рівня ліквідності та платоспроможності банків України, який є запорукою фінансової стабільності країни, потребують подальших досліджень.

До кризи 2008 року банки України залучали велику кількість грошових коштів та вкладали їх в довгострокові високодохідні активи. За рахунок чого банки отримували високі прибутки, що у свою чергу збільшувало ризик ліквідності. Економічна криза негативно вплинула на ліквідність не тільки окремих банків, але й на ліквідність банківської системи. Причиною виникнення проблем із ліквідністю було різке падіння кредитоспроможності позичальників, що було спричинено падінням реалізації продукції, та збільшенням витрат вкладників, що в результаті призвело до відтоку грошових

коштів із банківських рахунків. Аналогічна ситуації, проте з інших причин, повторилась й у 2014-2015 роках, що свідчить про суттєві недоліки в управлінні ліквідністю та недостатньо ефективне забезпечення платоспроможності банків України. Це і зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи та актуальність вирішуваних завдань.

Мета роботи полягає в узагальненні та розвитку теоретичних аспектів забезпечення ліквідності банків, інструментів забезпечення та регулювання ліквідності і платоспроможності банку, обґрунтуванні основних напрямків мінімізації ризику ліквідності і неплатоспроможності.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення ліквідності і платоспроможності банку.

Предметом дослідження є теоретичні положення, методи, інструменти, механізми забезпечення ліквідності та платоспроможності АТ «Ощадбанк».

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі завдання:

- узагальнити теоретичні аспекти забезпечення ліквідності і платоспроможності банку;
- проаналізувати методи аналізу ліквідності і платоспроможності банку;
- визначити основні інструменти управління ліквідністю та платоспроможністю банку;
- охарактеризувати фактори негативного впливу на ліквідність банку;
- запропонувати шляхи вдосконалення процесу управління ліквідністю банку для мінімізації ризиків.

Методами дослідження, які були використані під час роботи, є методи узагальнення та систематизації наукової літератури з даної теми, таксономічний аналіз для визначення інтегрального показника впливу внутрішніх факторів на рівень ліквідності банку, методи економічного аналізу тощо. Узагальненими методами, що були застосовані для аналізу даної теми є логічні, статистично-математичні, порівняльні та табличні методи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКВІДНОСТІ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

1.1.Економічна сутність ліквідності і платоспроможності

Через скорочення кількості банків починаючи з 2014 року між банківськими установами загострювалося питання конкуренції. Кожен банк повинен був зміцнити свою позицію на ринку банківських послуг за допомогою окремих показників, що свідчать про належний рівень фінансової стійкості. Такими показниками є саме ліквідність і платоспроможність банку.

Ліквідність – це спроможність окремої установи чи системи в цілому забезпечувати своєчасність, повноту та безперервність виконання усіх своїх грошових зобов'язань. Якщо розглядати цей показник більш детально, то це спроможність банку забезпечувати своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, завдяки збалансованості між строками та сумами погашення розміщених активів і строками та сумами виконання зобов'язань, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів. З метою підтримання ліквідності банківська установа повинна мати певний резерв коштів для виконання непередбачених зобов'язань, які можуть бути обумовлені як змінами стану грошового ринку, так і фінансовим станом клієнтів або банків-партнерів [2].

Деякі фахівці вирізняють ліквідність банку як високоліквідні активи поділені на суму коштів інших банків на кореспондентських рахунках банку та кошти фізичних та юридичних осіб, тобто депозити, наполягають що це співвідношення є найбільш адекватним та справедливим, і, відповідно, формують рейтинги за цими розрахунками. А нормативне значення за думкою фахівців дорівнює 20% [9].

Автори О. І. Лаврушин, Г. С. Панова, Е. Рід, М. І. Савлук пов'язують визначення ліквідності банку із виконанням зобов'язань лише за пасивом. Пасив банку включає власний капітал і зобов'язання, які поділяються на

залучені (вклади до запитання та строкові вклади юридичних і фізичних осіб) та запозичені (позики від НБУ, інших банків, боргові цінні папери, кредиторська заборгованість). Тобто, банк має бути спроможним виконувати свої зобов'язання перед вкладниками і перед кредиторами у визначені строки, виплачуючи по них грошові кошти. Проте, банк ще несе зобов'язання перед клієнтами за кредитами і гарантіями, які він не виконав в повній мірі. А дані операції є активними, тому, перелік зобов'язань, які має виконувати банк для забезпечення своєї ліквідності, лише за пасивними операціями є неповним. Це також зазначається в інструкції НБУ та у праці Ю. С. Ребрика, які до суб'єктів, перед якими банк несе зобов'язання, відносять не лише вкладників і кредиторів, що відображаються в пасиві балансу, а й позичальників, що відображаються в активі балансу.

Лише невелика кількість науковців зосереджують увагу при визначенні ліквідності банку на джерелах надходження грошових коштів для забезпечення виконання зобов'язань банком. Зовнішні і внутрішні джерела виділяють А. В. Кулік, П. С. Роуз, О. В. Молчанов, К. Гронер, Е. Рід і О. Фуксман., М. В. Марущак.

Отримання коштів з зовнішніх джерел завжди супроводжується витратами, а саме виплатою процентів. Внутрішні джерела надходження грошових коштів виникають внаслідок зміни структури активів банку. Оскільки грошові кошти є недохідним активом, то перетворення всіх інших активів, які є більш дохідними, в грошові кошти призводить до недоотримання банком прогнозованого прибутку.

Тому, для банку є важливим забезпечити свою ліквідність за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел при мінімальних витратах. На це звертають увагу лише П. С. Роуз, К. Гронер, Ю. С. Ребрик.

Таким чином, у висновку можна зазначити що ліквідність банку – це спроможність банку забезпечити виконання своїх зобов'язань перед клієнтами, позичальниками і кредиторами своєчасно і у повному обсязі за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел з мінімальними витратами та здатність

фінансувати зростання власних активів.

Банківська ліквідність залежить від структури та стабільності депозитної бази банку, достатності капіталу, якості активів, фінансового стану позичальників, репутації банку, яка впливає на здатність швидкого запозичення коштів на ринку. На рівень ліквідності банку впливає комплекс чинників загальноекономічного характеру, таких як грошово-кредитна політика, стан грошового обігу, можливість запозичення коштів в НБУ, регулятивні обмеження в країні тощо.

Кожен банк повинен самостійно забезпечувати підтримку своєї ліквідності на заданому рівні на основі як аналізу її стану, що складається на конкретні періоди часу, так і прогнозування результатів діяльності і проведення в наступному науково обґрунтованої економічної політики в області формування статутного капіталу, фондів спеціального призначення і резервів, залучення позикових коштів сторонніх організацій, здійснення активних кредитних операцій.

Для здійснення операційної діяльності, зв'язаної з залученням коштів і їхнім розміщенням в умовах ринкової невизначеності майбутнього попиту і надходжень готівкових коштів за певний період, банку потрібні кошти в їх ліквідній формі, тобто такі активи, що могли б бути легко і швидко перетворені в готівку з невеликим ризиком втрат чи взагалі без нього [5].

Необхідно зазначити те, що ліквідність банку залежить не тільки від наявних у нього ліквідних ресурсів, а й від рівня ліквідності його клієнтів. Насамперед, від забезпечення юридичними і фізичними особами постійного поповнення коштів на рахунках, відсутності заборгованості перед бюджетом та іншими господарюючими суб'єктами тощо. На ліквідність банків також впливає наявність застави у позичальників. Ліквідність банку формується поступово в процесі його розвитку, збільшенням кількості та обсягів здійснюваних ним активних і пасивних операцій. Вибір показників для оцінювання ліквідності банку може залежати від особливостей ринку, на якому функціонує банк, виду банківських операцій, умов та специфіки їх здійснення.

Недостатній рівень ліквідності майже завжди є першою ознакою наявності в установи банку фінансових труднощів. У цій ситуації він, як правило, втрачає депозити, що зменшує його готівкові кошти та змушує реалізовувати найліквідніші активи.

Наступним показником, що впливає на стабільність, надійність і рівень довіри з боку клієнтів банку, є платоспроможність банку. Поняття ліквідності банку ширше, ніж поняття платоспроможності. Воно включає здатність банку виконувати не лише боргові й позабалансові зобов'язання, а й забезпечувати грошовими коштами своїх клієнтів. Іншими словами, ліквідність банку обов'язково передбачає платоспроможність, але, крім неї, ще й можливості вести окремі категорії активних операцій.

Платоспроможність – це спроможність банку виконати законні вимоги кредиторів. Платоспроможність характеризується рівнем забезпеченості фінансових зобов'язань банку власним капіталом. Неплатоспроможність банку визначається як його неспроможність протягом одного місяця в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше третини суми, встановленої Національним банком як мінімально необхідної [3].

В свою чергу платоспроможність банку розподіляється на оперативну, строкову та загальну.

Оперативна платоспроможність банку – це безготівкові кошти в національній валюті на коррахунку в НБУ, коррахунках в інших банках – резидентах, в іноземній валюті на коррахунках в банках – нерезидентах; готівкові кошти в касі банку в національній та іноземній валютах. Оперативна платоспроможність банку забезпечується залишком безготівкових коштів на коррахунках банку з врахуванням щоденних надходжень коштів на рахунки клієнтів банку та власні рахунки банку (повернення кредитних коштів та сплата процентних і комісійних доходів клієнтом банку), а також залишком готівкових коштів в касі банку з врахуванням щоденних надходжень готівки в касу. Оперативна платоспроможність має нормативно мінімальний щоденний обсяг

залишків на початок та кінець робочого дня, який забезпечує виконання вимог НБУ до рівня обов'язкових резервів на коррахунку, як нормативного відсотку до рівня залучених коштів клієнтів.

Строкова платоспроможність банку є плановим прогнозом надходження та витрат безготівкових коштів на коррахунку та готівкових коштів в касі банку, основана на прогнозі сум та строків надходження та повернення строкових депозитних вкладів, сум та строків повернення і видачі кредитів та вкладень в цінні папери.

Строкова платоспроможність є основою до складення графіку забезпечення оперативної платоспроможності, який включає в себе поточні вимоги до платежів клієнтів банку та планові операції по запозиченню коштів на міжбанківському ринку та в Національному банку України.

Загальна платоспроможність (або ліквідаційна платоспроможність) – це мінімально необхідний рівень власного оборотного капіталу для компенсації можливої втрати коштів, які вкладені банком в активи з різним ризиком неповернення та неотримання доходів від використання активів. Загальна платоспроможність доповнюється нормативом достатності капіталу, в якому на відміну від нормативу платоспроможності ризики активів враховуються детально за допомогою резервів [5].

Сутність формування вимог до платоспроможності банку витікає зі специфіки банківської діяльності. Ресурси банківської діяльності формуються за рахунок власного капіталу, залучених та запозичених коштів. Банківські ресурси для отримання прибутку розміщуються в активні операції: кредитування, інвестування в цінні папери, конвертації в готівкові кошти, іноземну валюту та інші. Таким чином, банк виступає одночасно як позичальник залучених та запозичених коштів, так і кредитор коштів, розміщених в активні операції.

На думку вчених В. Міщенко, Н. Слав'янської, О. Коренєвої, платоспроможність – це спроможність банку виконати законні вимоги кредиторів. Платоспроможність характеризується рівнем забезпеченості

фінансових зобов'язань банку власним капіталом. Відмінність між ліквідністю і платоспроможністю полягає в тому, що остання передбачає виконання зобов'язань за рахунок власного капіталу, тоді як ліквідність – повне виконання всіх зобов'язань банківської установи [12].

Тобто, ліквідність можна розглядати як необхідну та обов'язкову умову платоспроможності, контроль за виконанням якої бере на себе не тільки сама юридична чи фізична особа, а й певний орган зовнішнього контролю і нагляду. Зв'язок ліквідності й платоспроможності банку наведено на рис. 1.1 [8].

Рис. 1.1. Схема взаємозв'язку ліквідності і платоспроможності банку

В свою чергу, Р. Михайлюк зазначає, що платоспроможність включає в себе не лише здатність відповідати за борговими зобов'язаннями, а й здатність банку надавати кредити позичальникам в обсягах, що відповідають їх потребам [13].

Банк, який не може здійснювати та розвивати свої активні операції, не є ліквідним у широкому розумінні, але водночас такий банк може залишатись платоспроможним, тобто може своєчасно здійснювати погашення своєї заборгованості перед вкладниками та кредиторами, в тому числі забезпечувати платежі (розрахунки за поточними операціями клієнтів за їхній рахунок).

Неплатоспроможним банком, згідно з вітчизняним законодавством,

вважається банк, щодо якого Національний банк України прийняв рішення про віднесення до категорії неплатоспроможних у порядку, передбаченому Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Багато вчених ототожнюють поняття ліквідності та платоспроможності, однак все ж таки між ними існує суттєва відмінність. З цього приводу доречно зауважити, що платоспроможність банку розглядають в контексті достатності його власного капіталу, який гарантує виконання зобов'язань, взятих на себе банком. Відповідно, банк вважається неплатоспроможним тільки тоді, коли власний капітал має від'ємне значення [17].

Але якщо при достатньому рівні показника суми власного капіталу банк не в змозі виплачувати готівку, то він вважається платоспроможним, але неліквідним. З цього випливає, що платоспроможність і ліквідність банку тісно пов'язані між собою існують у банку власного капіталу. Разом з тим, між цими поняттями існують і суттєві розбіжності, які впливають з буття двох форм грошей – готівкових та безготівкових, у зв'язку з чим ліквідність банку цілком пов'язана з рухом готівки, відображаючи звітність банку виплачувати своїм вкладникам та надійним позичальникам готівку. Саме тому банку для підтримки своєї ліквідності потрібні не взагалі кошти у грошовій формі, а тільки готівка. Тому не випадково НБУ, ототожнюючи сутність платоспроможності і ліквідності банку встановив банкам різні нормативи: норматив платоспроможності та окремо норматив ліквідності, методика розрахунку яких суттєво відрізняється. Але норматив платоспроможності, як і сама платоспроможність, відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями [1], що за неточного формулювання ліквідності банку помилково прирівнює її до платоспроможності, оскільки для підтримки своєї ліквідності банку потрібна лише готівка, а не весь регулятивний капітал банку [17].

1.2. Методичні підходи до аналізу ліквідності і платоспроможності

Здійснення фінансового аналізу в банку має велике значення, оскільки на основі його результатів керівництво оцінює існуючу і розробляє перспективну політику банку, визначає ефективність окремих видів операцій і планує розвиток їх нових видів. Таким чином, виходячи з результатів фінансового аналізу керівництво банку розробляє заходи щодо підвищення фінансової стійкості банку.

Аналіз ліквідності дозволяє виявити потенційні і реальні тенденції, що свідчать про погіршення ліквідності балансу банку, провести аналіз факторів негативного впливу на ліквідність банку, і вжити відповідних заходів щодо зміни ситуації.

Можна виділити наступні цілі аналізу банківської ліквідності:

- виявлення факторів негативного впливу на ліквідність банку та банківської системи;

- уточнення розрахункової системи оціночних коефіцієнтів, виявлення можливих прорахунків при розрахунку та усунення даних проблем;

- виявлення реальних або потенційних негативних тенденцій погіршення ліквідності балансу банку і прийняття відповідних заходів щодо їх зміни;

- формування аналітичних матеріалів про стан ліквідності банку;

- вироблення рекомендацій відносно управління банком і визначення стратегії розвитку з врахуванням результатів аналізу.

До методів оцінки ліквідності банку можна віднести коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу, аналіз грошових потоків, оцінку величини чистого вибуття зобов'язань банку та оцінку змін характеристики платоспроможності банку, суть яких наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Методи оцінки ліквідності банку

Метод	Сутність методу	Застосування
1	2	3
Внутрішні методи		
Коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу	Розрахунок співвідношення залишків ліквідних активів і зобов'язань банку, які відображаються в балансі	1. При управлінні ліквідністю у великих банках і банках, де відсутня можливість проводити аналіз платіжних потоків 2. При внутрішньому аналізі – органами контролю
Аналіз грошових потоків	Розрахунок на дату, яка аналізується, всіх вхідних і вихідних грошових потоків	1. При управлінні ліквідністю більшістю банків, здатних організувати в себе моніторинг і оцінку грошових потоків, що проводяться банком 2. При зовнішньому аналізі застосовується рідко, оскільки в офіційній звітності банку не має всієї необхідної інформації
Зовнішні		
Оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку	Розраховується обсяг ліквідних коштів, які потрібні банку в разі максимального зменшення зобов'язань банку	1. При управлінні ліквідністю середніми банками, які здійснюють велику кількість операцій, за неможливості використання методу аналізу платіжних потоків 2. При зовнішньому аналізі використовуються також активно, як і коефіцієнтний метод
Оцінка зміни характеристики платоспроможності банку	Оцінюються сигнали з ринку, які свідчать про погіршення платоспроможності	1. При управлінні ліквідністю як самостійний метод використовується дуже рідко, лише як додатковий індикатор 2. При зовнішньому аналізі використовуються переважно клієнти

На даний час не існує єдиного підходу до аналізу ліквідності банку, однак основні напрямки та етапи аналізу ліквідності різних методик єдині і можуть бути сформульовані наступним чином у алгоритм, що наведений на рис. 1.2.

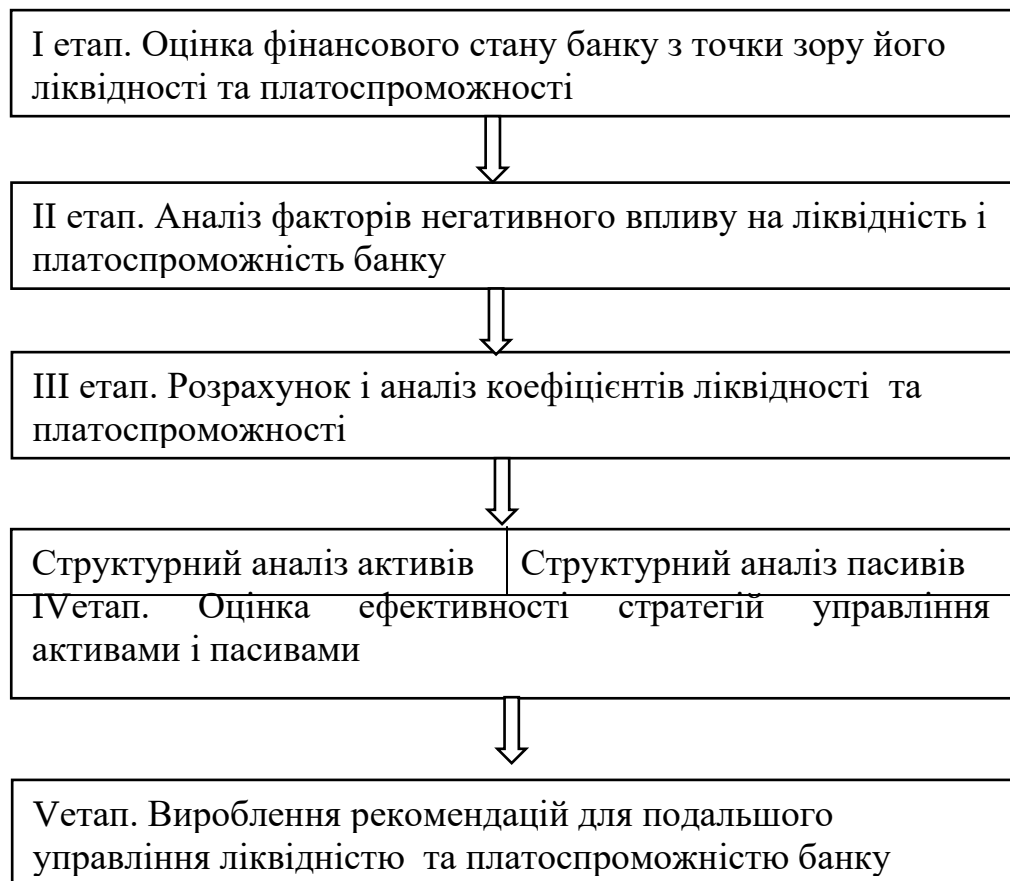

Рис. 1.2. Етапи аналізу ліквідності та платоспроможності банку

Згідно з III етапом аналізу ліквідності та платоспроможності банку необхідно розрахувати нормативи та коефіцієнти ліквідності і платоспроможності, тому у роботі проведений коефіцієнтний аналіз з визначенням інтегрального показника впливу внутрішніх факторів на рівень ліквідності і платоспроможності банку. З метою надання банкам України допомоги щодо забезпечення ними своєї надійності та своєчасного виконання зобов'язань перед їх вкладниками та акціонерами. Національним банком України встановлено низку нормативних показників діяльності банку, яких вони мають дотримуватися. Такі показники наведені у табл. 1.2.

Економічний зміст показників ліквідності і платоспроможності банку

Назва показника	Економічний зміст показника
1	2
Норматив платоспроможності	визначає достатність капіталу банку для проведення активних операцій з урахуванням ризиків, що характерні для різноманітних видів банківської діяльності
Норматив достатності капіталу	Вказує на співвідношення між власними і залученими коштами незалежно від ризиків по основній діяльності
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	Характеризує мінімальний обсяг високоліквідних активів, що є необхідним для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного року
Коефіцієнт поточної ліквідності	Встановлюється для визначення збалансованості строків і сум ліквідних активів та зобов'язань банку
Коефіцієнт короткострокової ліквідності	Встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів
Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку	Характеризує максимальну можливість банку в погашенні зобов'язань всіма активами
Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів	Характеризує питому вагу високоліквідних активів у робочих активах
Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	Характеризує забезпечення дохідними активами банку його загальних зобов'язань (Ззаг) і сповіщає про часткове погашення зобов'язань банку шляхом повернення дохідних активів

Під платоспроможністю банку розуміють достатність власних коштів для забезпечення захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банку, тому керуючим окремого банку необхідно завжди підтримувати достатність власного капіталу на належному рівні, бо дотримання банківських норм достатності капіталу дає змогу зменшити кредитний ризик, відмовитись від кредитування чи надання послуг у разі, якщо сума банківського капіталу близька до ліміту нормативів достатності капіталу та змінити плату за кредит і відмінити кредитні ліміти.

Для аналізу платоспроможності необхідно розрахувати нормативи платоспроможності та достатності капіталу.

Норматив платоспроможності банку (НЗ) — це співвідношення капіталу банку і сумарних активів, зважених щодо відповідних коефіцієнтів за ступенем ризику. Співвідношення капіталу банку (К) й активів (А_р) визначає достатність капіталу банку для здійснення активних операцій з урахуванням ризиків, що характерні для різноманітних видів банківської діяльності.

При визначенні платоспроможності банку його активи підсумовуються з урахуванням коефіцієнтів їх ризиків. За прийнятою термінологією західних банкірів адекватність капіталу характеризує міру покриття власним капіталом ризику по активах і служить оцінкою здатності банку захистити інтереси кредиторів та інвесторів. Оптимальне значення нормативу платоспроможності не може бути нижчим 7 %.

Наступним показником для розрахунку є норматив достатності капіталу. Норматив достатності капіталу – це співвідношення капіталу (К) до загальних активів (А_з) банку, зменшених на створені відповідні резерви, виходячи із загального обсягу діяльності, незалежно від розміру різноманітних ризиків.

Норматив достатності капіталу обчислюють за формулою 1.1:

$$Н_{дк} = (К/А_z) \times 100\% \quad (1.1)$$

Нормативне значення цього показника повинно бути не менше, ніж 4%.

Достатність капіталу – це співвідношення між власними і залученими коштами незалежно від ризиків по основній діяльності. Цей показник повинен складати не менше, ніж від 1 до 25 грн. або 4%. Це означає, що на 1 гривню власних коштів банк повинен залучати не менше 25 гривень. [10].

Норматив миттєвої ліквідності (Н4) встановлюється для контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів (коштів у касі та на кореспондентських рахунках). Він розраховується як співвідношення високоліквідних активів (А_в)

до поточних зобов'язань (Зп) банку за формулою 1.2.:

$$H4 = A_{\text{в}} / Z_{\text{п}} \times 100 \% \quad (1.2.)$$

Оптимальне значення нормативу H4 має бути не менше ніж 20 %.

До високоліквідних активів під час розрахунку нормативу миттєвої ліквідності відносять: готівкові кошти; кошти на кореспондентському рахунку в НБУ; сума перевищення коштів, які обліковуються на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках, над сумою коштів, що обліковується на коррахунках інших банків.

До поточних зобов'язань банку під час розрахунку нормативу миттєвої ліквідності відносять: кошти на коррахунку НБУ у банківській установі; сума перевищення коштів, які обліковуються на коррахунках інших банків, над сумою коштів, що обліковуються на коррахунках, що відкриті в інших банківських установах; кошти Державного бюджету України та інших фондів України; кошти на вимогу населення, суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ; строкові кошти населення, суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ, кінцевий строк погашення яких настав; прострочена заборгованість депозитами інших банків; транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку та за іншими зобов'язаннями.

Норматив поточної ліквідності (H5) встановлюється для визначення збалансованості строків і сум ліквідних активів та зобов'язань банку. Для розрахунку нормативу поточної ліквідності враховують вимоги і зобов'язання банку з кінцевим строком погашення до 31 дня (включно). Норматив поточної ліквідності визначається як співвідношення активів первинної (А п.л.) та активів вторинної ліквідності (А в.л.) до зобов'язань банку з відповідними строками виконання і розраховується за формулою 1.3:

$$H5 = (A_{\text{п.л.}} + A_{\text{в.л.}}) / Z_{\text{Бстр.вик.}} \times 100 \% \quad (1.3)$$

Оптимальне значення нормативу Н5 має бути не менше ніж 40 %.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) встановлюється для контролю за здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів. Норматив короткострокової ліквідності визначається як співвідношенні ліквідних активів (Ал) до короткострокових зобов'язань (Зк) і розраховується за формулою 1.4:

$$Н6 = \frac{Ал}{Зк} \times 100 \% \quad (1.4)$$

Нормативне значення коефіцієнта Н6 повинно бути не менше 60%.

До розрахунку нормативу короткострокової ліквідності включаються ліквідні активи та короткострокові зобов'язання з початковим строком погашення до одного року.

Коефіцієнт загальної ліквідності розраховується як відношення загальних активів (Аз) до загальних зобов'язань (Зз) банку і розраховується за формулою 1.5:

$$100\% \quad (1.5)$$

Нормативне значення коефіцієнту загальної ліквідності має бути не меншим 100%.

Коефіцієнт відношення високоліквідних активів до робочих активів банку характеризує частку високоліквідних активів (Ав) в робочих активах (Ар) і розраховується за формулою 1.6:

$$Н_a = \frac{A_v}{A_p} \times 100\% \quad (1.6)$$

Нормативне значення коефіцієнту відношення високоліквідних до робочих активів має бути не меншим 20%.

Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань сповіщає банк про часткове погашення загальних зобов'язань (Зз) шляхом повернення дохідних активів (Ад) та розраховується за формулою 1.7:

$$K_{рл} = \frac{A_d}{Z_z} \quad (1.7)$$

Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань має бути в межах 0,7-0,8.

Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів показує наскільки видані кредити (Кв) забезпечені всіма залученими депозитами (Дз), тобто показує чи є незбалансована ліквідність. Цей коефіцієнт розраховується за формулою 1.8:

$$K_c = \frac{K_v}{D_z} \quad (1.8)$$

Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів має бути в межах 1,3-1,5.

Використання перелічених та інших показників допомагає всебічно аналізувати потреби й стан ліквідності, а також точніше оцінювати ризик незбалансованої ліквідності банку. Розробивши внутрішньобанківську систему деталізуючих показників ліквідності, управління банку має змогу контролювати оперативні дані та планувати діяльність з урахуванням специфіки операцій конкретного банку.

Метод показників ліквідності є найпростішим підходом до управління ліквідністю і застосовується в умовах слаборозвиненого банківського сектора. Недолік методу полягає в тому, що в такому разі необхідно підтримувати великі обсяги активів у ліквідній формі, що негативно позначається на доходах.

З розвитком та розширенням фінансових ринків у банків з'являються ширші можливості для управління ліквідністю. Але й у цьому разі метод показників має використовуватися управлінням банку для аналізу тенденцій зміни ліквідності та у процесі порівняльного аналізу, що дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення [15].

1.3. Інструменти та механізми управління ліквідністю і платоспроможністю банку

Фінансовий стан банків України є достатньо нестабільним, особливо в умовах світової фінансової кризи. У цей час частка фінансово нестабільних банків в активах діючих банків становить близько 12%. Основними факторами дестабілізуючого характеру залишаються незадовільний стан виробництва і, як наслідок, неповернення кредитів, наданих підприємствам реального сектору економіки, а також незадовільна якість управління банками. У цілому в Україні питома вага прострочених позичок у загальному обсязі щорічно становить, як правило, 8%, а в окремих регіонах -більше 20%. Основним фактором нестабільності фінансового стану регіональних банків є багатогалузева або аграрна орієнтація розвитку місцевого господарства, а також конкуренція з боку великих банків інших регіонів. Загалом стан ліквідності банківської системи будь-якої держави залежить від впливу певних факторів, що наведені на рис. 1.3.

Досвід українських та іноземних банків свідчить про те, що головними факторами, що визначають ліквідність, є тип залучених депозитів (терміновий або до запитання), джерела їхнього походження та стабільність.

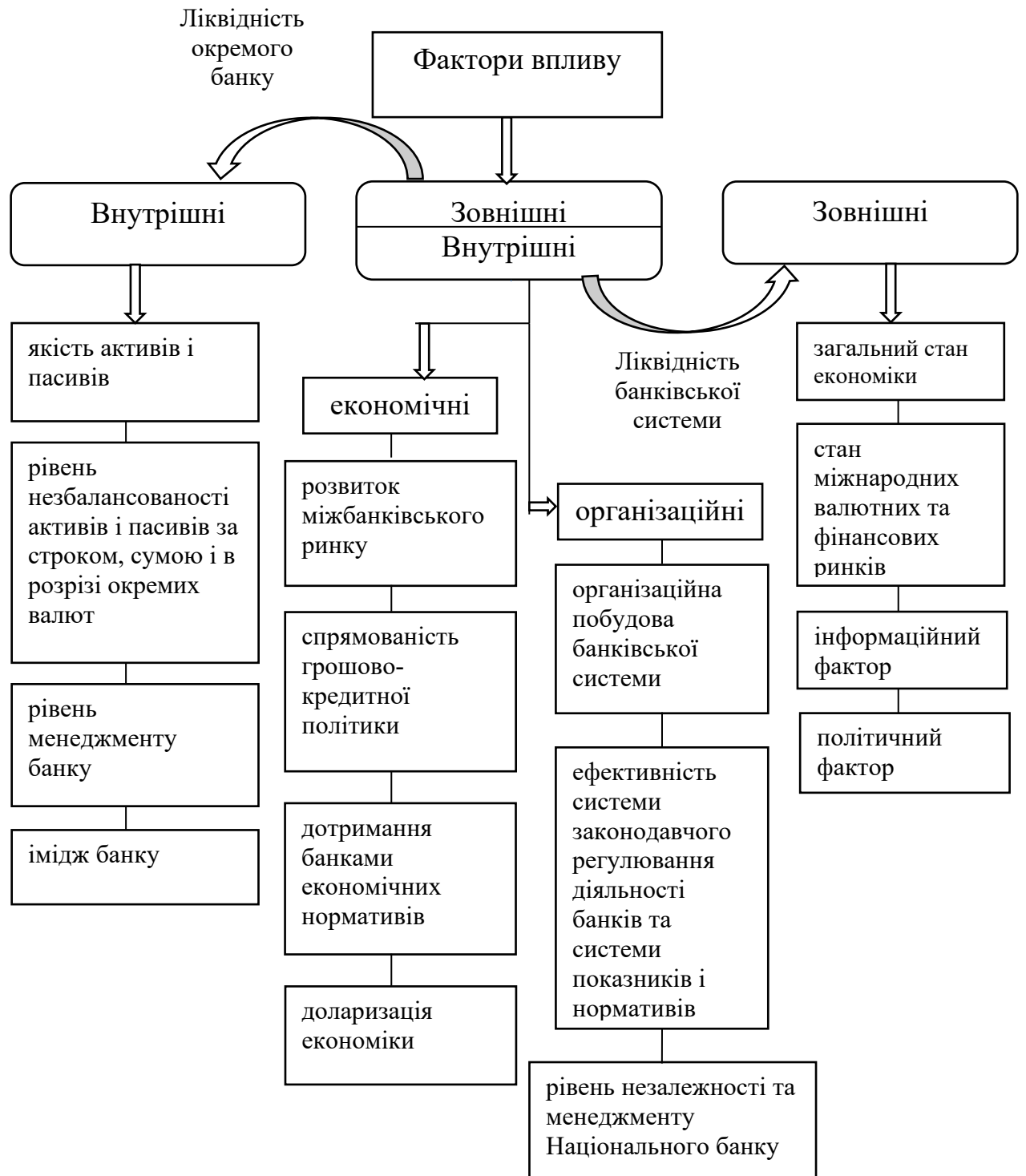

Рис. 1.3. Фактори впливу на ліквідність банківської системи та банків

На оцінку ліквідності банку впливають зміни в динаміці та обсязі оборотних коштів і залучених засобів, ліквідних активів і рахунків до запитання, депозитів і активів, чутливих до змін процентної ставки. Показники

ліквідності при аналізі діяльності банку є основними.

Що ж стосується факторів впливу на ліквідність банківської системи країни, то вони в певній мірі збігаються з факторами впливу на ліквідність банку, але є дещо ширшими, оскільки включають фактори впливу на банківську ліквідність. Так, до внутрішніх факторів відносять величину капіталу, якість активів і пасивів, збалансування активів за сумами і строками, навички менеджерів, склад клієнтів, відпрацьованість процедур та планування інструментарію тощо. До зовнішніх факторів впливу на банківську ліквідність відносять економічну ситуацію в країні, розвиток і доступ до ринків ресурсів, розвиток міжнародних фінансових ринків.

Після вивчення факторів впливу на ліквідність окремого банку та банківської системи в цілому необхідно відокремити інструменти та механізми управління ліквідністю для мінімізації ризиків. Банківська система в цілому та кожна окрема банківська установа потребують жорсткого контролю з боку керуючих органів, через те, що банки країни відіграють головну роль у забезпеченні фінансової стійкості держави. Забезпечення та управління ліквідністю банку є основним показником його надійності. Національний банк України здійснюючи регулювання ліквідності кожної банківської установи впливає на ліквідність банківської системи в цілому, і навпаки, впровадження грошово-кредитної політики, направленої на регулювання грошового ринку, впливає на управління ліквідності кожного окремого банку .

Так державне регулювання ліквідності банків можна розглядати на мікро- та макрорівнях, що наведено на рис 1.4.

На мікрорівні для регулювання банківської ліквідності Національний банк України встановлює економічні нормативи для всіх банківських установ. В свою чергу регулювання ліквідності і платоспроможності на макрорівні відбувається за рахунок обов'язкових резервних вимог НБУ. Під такими резервами маються на увазі активи, які використовуються для забезпечення гарантованої ліквідності банків. За допомогою цього інструменту НБУ встановлює нормативи резервування, що зобов'язані зберігати банки на

рахунках НБУ в залежності від залучених коштів.

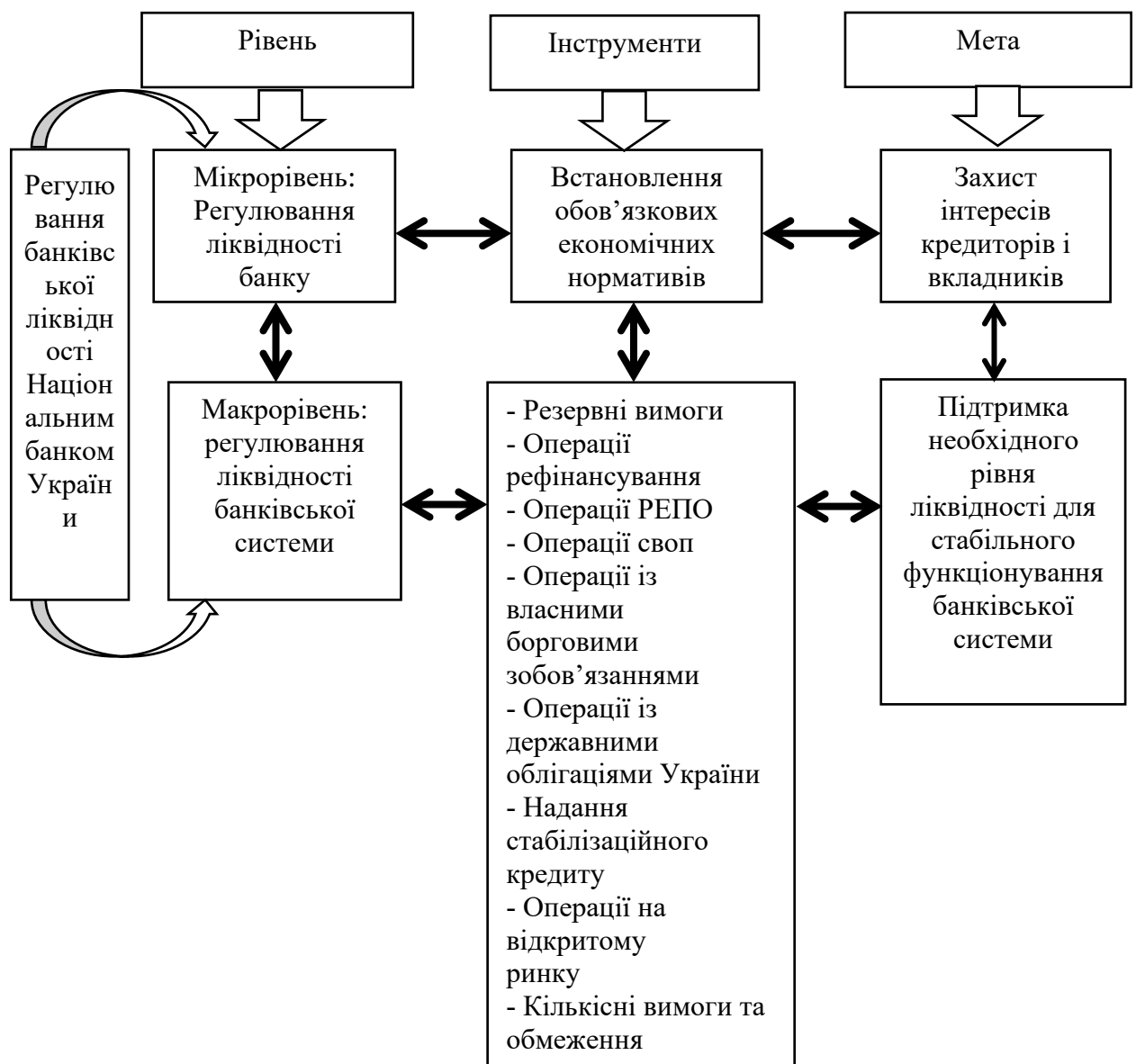

Рис. 1.4. Регулювання банківської ліквідності НБУ

В першу чергу обов'язкові резервні вимоги пов'язані з показником грошової маси та ліквідності банків, так у випадку зниження норми обов'язкових резервних вимог у розпорядженні банків відбувається приріст вільних резервів, з'являється можливість виконання банками своїх зобов'язань. У зворотному випадку, підвищення норми обов'язкового резервування тягне за собою зменшення зазначених можливостей та пропозиції грошей.

На думку О.Аспаша існує три механізми, які банки можуть застосовувати

проти кризи ліквідності, що наведені на рис. 1.5.

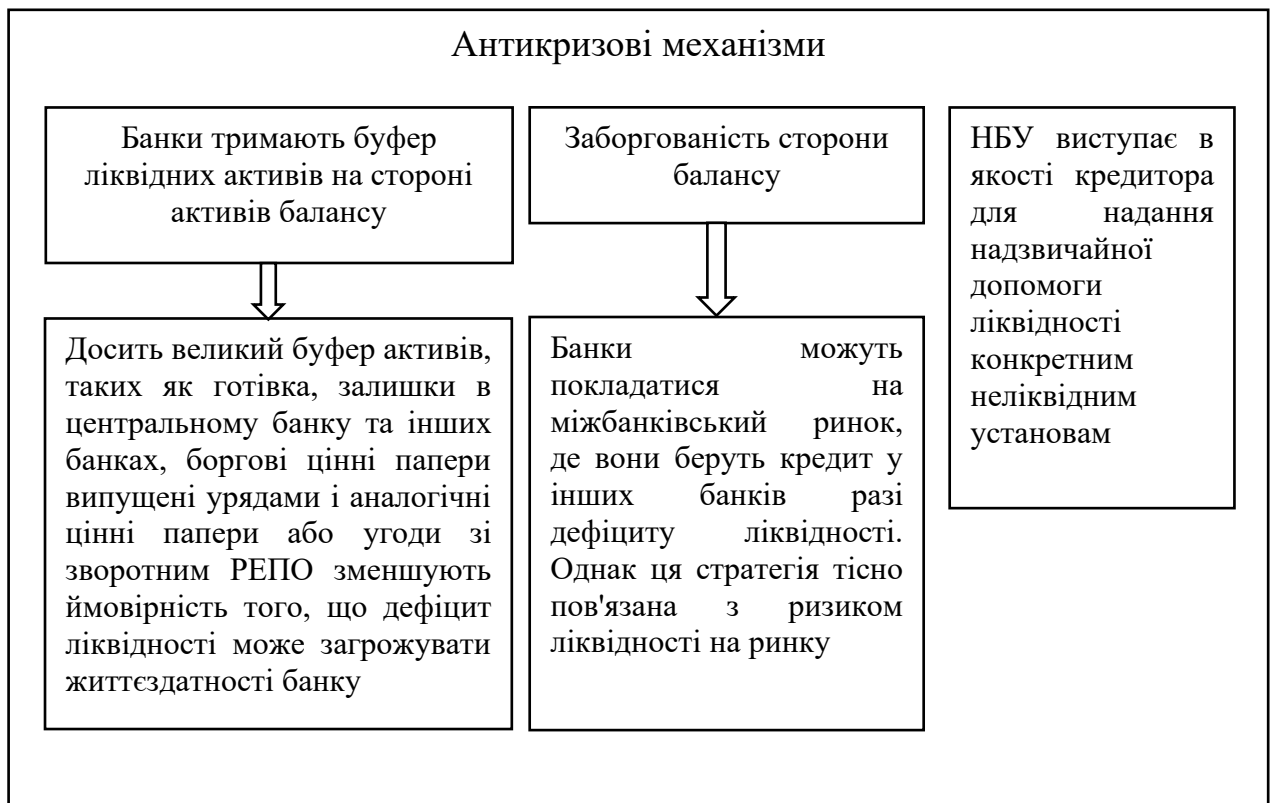

Рис. 1.5. Антикризові механізми

Ризик ліквідності може бути визначений двома основними методами: дефіцит (різниця) ліквідності (ліквідна позиція) і коефіцієнти (нормативи) ліквідності.

Дефіцит ліквідності визначається як різниця між активами і пасивами в поточний момент часу і в майбутньому. У будь-який час від'ємний розрив між активами і зобов'язаннями еквівалентний дефіциту ліквідності. Великий недолік цього методу полягає в тому, що далеко не всі банки публікують дефіцит ліквідності в щорічних звітах. Під коефіцієнтами ліквідності розуміють різні балансові показники, які повинні визначати основні тенденції ліквідності. Ці коефіцієнти підтверджують факт, що у разі необхідності банк зможе перекрити недостатність ліквідності у короткі терміни без значних втрат при реалізації високоліквідних активів (резерви готівки, державні цінні папери, кредитні лінії в інших фінансових установах). Хоча практика застосування нормативів ліквідності в Україні характеризується позитивними тенденціями.

Монетарним інструментом регулювання ліквідності і платоспроможності на макрорівні є встановленні Національним банком України мінімальні обов'язкові резерви.

Відповідно до зазначеного Положення з урахуванням поточної ситуації на грошово-кредитному ринку НБУ використовує наступні інструменти для ефективного регулювання ліквідності: операції РЕПО; операції з рефінансування банків; операції з обміну іноземної валюти з метою підтримання ліквідності банків (своп); операції з власними борговими зобов'язаннями; операції з державними облігаціями України; надання стабілізаційного кредиту.

Кожна із вищенаведених операцій має свої особливості, які виявляються у їх сутності та впливу на ліквідність банків. Вони мають власні види, залежать від умов та періодичності здійснення, видів забезпечення, терміну, вартості, інструментів реалізації тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що управління ліквідністю та платоспроможністю банку це комплексний процес заподіяння різних інструментів, які доповнюють один одного і формують середовище, яке найбільшим чином сприяє для покращення стану ліквідності усієї сукупності фінансових інструментів банку. Хоча управління ліквідністю є процесом, в якому поєднанні декілька основних методів, найбільше уваги необхідно приділити саме методу нормативів ліквідності і платоспроможності. Цей метод відображає ситуацію, що склалася в системі управління фінансовими інструментами банку не лиш в розрізі часового чинника, а й дозволяє зіставляти різні характеристики їхнього стану.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

2.1. Загальна характеристика та аналіз фінансового стану АТ «Ощадбанк»

АТ «Ощадбанк» було створений на базі установ Сбербанку колишнього СРСР в Україні у 1991 році після його розпаду. Саме 31 грудня 1991 року банк зареєстрували у Національному банку України як самостійну банківську організацію під назвою «Державний спеціалізований комерційний ощадний банк України». Постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 1999 р. на виконання розпорядження Президента України від 20 травня 1999 р. Державний спеціалізований комерційний ощадний банк України було перетворено на Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» (скорочена назва — АТ «Ощадбанк»).

Засновником банку є держава в особі Кабінету Міністрів України. Ліцензію на право здійснення банківських операцій надано 05.10.2011 року. Ощадбанк вважається єдиним серед українських банків, який має закріплену законом державну гарантію збереження вкладів громадян та їх видачі за першою вимогою. При цьому інші банки гарантують повернення сум лише до 200 тис. грн. Ощадбанк є провідним українським банком із найбільш розгалуженою мережею установ. Банк працює у всіх фінансових секторах, тому його клієнтами є не тільки фізичні особи, а підприємства малого і середнього бізнесу, разом з найбільшими компаніями України. Кредити великого корпоративного бізнесу складають 95% активів банку.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2003 р. №216 (поточна реакція від 28. 12. 2017), організаційна структура АТ «Ощадбанку» будується за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням (рис. 2.1) і складається з:

центрального апарату;

філій Банку, що виділені на окремий баланс;

територіально відокремлених безбалансових відділень;

представництв [9].

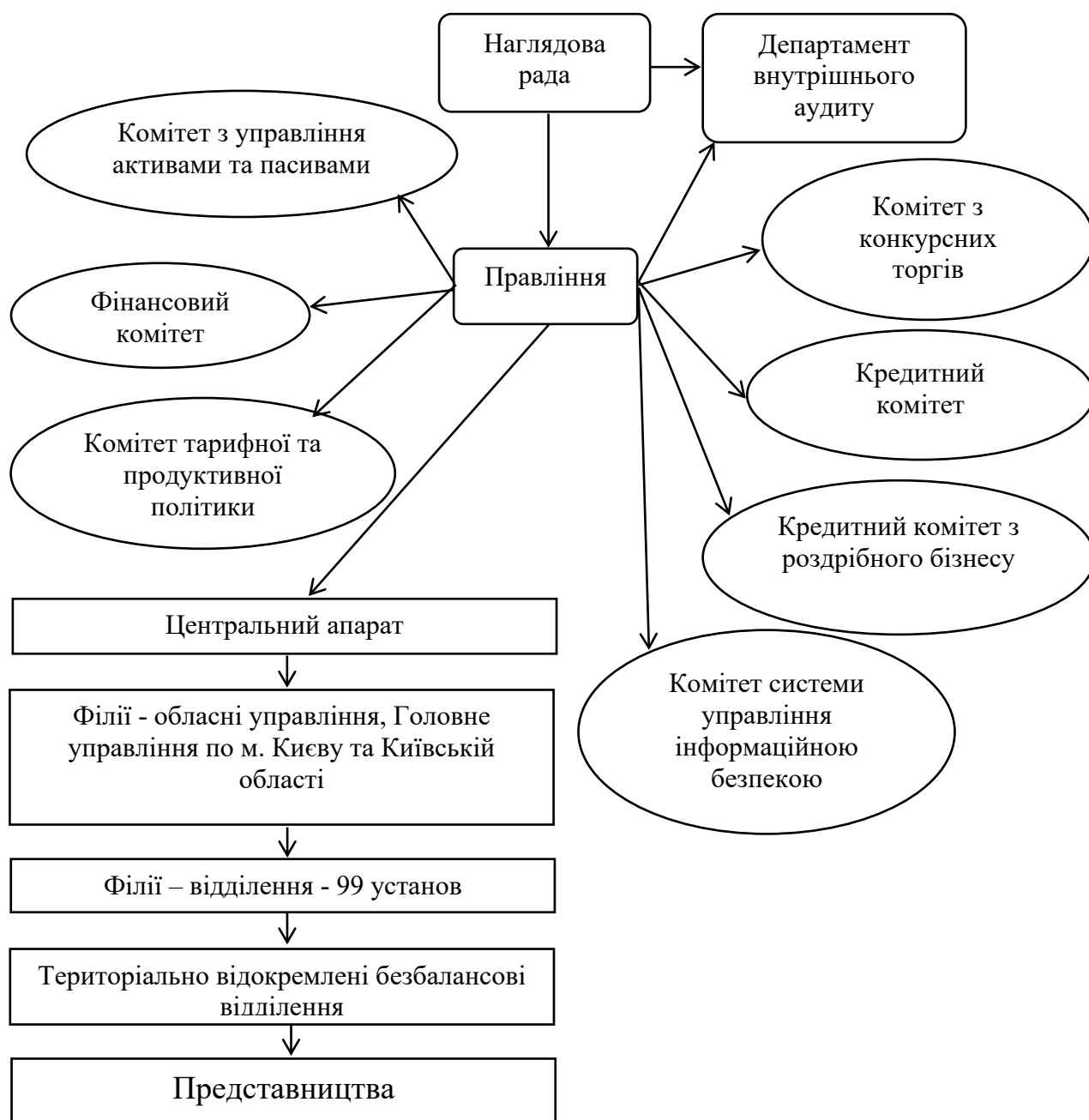

Рис. 2.1. Організаційна структура АТ «Ощадбанк»

Отже, наглядова рада є представницьким органом банку, що здійснює контроль за діяльністю правління банку, захищає інтереси акціонерів та інших

заінтересованих осіб банку, призначає і звільняє Голову та членів Правління, визначає їх повноваження, окрім цього контролює діяльність Правління банку, визначає зовнішнього аудитора, призначає керівника Департаменту внутрішнього аудиту та затверджує стратегічний план, річні економічні та фінансові плани, а також виконує інші функції, делеговані Загальними зборами акціонерів, чи віднесені Статутом або чинним законодавством України до виключної компетенції Наглядової ради.

Департамент внутрішнього аудиту підпорядковується безпосередньо Наглядовій раді банку, здійснює діяльність за затвердженим ним планом і звітує перед ним про результати виконаної роботи. Спостереження і рекомендації Департаменту внутрішнього аудиту розглядаються найвищим керівництвом банку, після чого вживаються коригувальні заходи для усунення виявлених недоліків. Тобто основними функціями діяльності Департаменту внутрішнього аудиту АТ «Ощадбанк» є ,насамперед, перевірка і оцінка процесів, що забезпечують діяльність банку, оцінка ефективності та адекватності роботи систем управління ризиками, внутрішнього контролю, процесів управління банком, відповідності цих систем і процесів видам і обсягам здійснюваних банком операцій, в тому числі щодо запобігання використанню банківської системи для легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму. Окрім цього він уповноважений перевіряти правильність ведення і достовірність бухгалтерського обліку, інформації, фінансової та іншої звітності, яка складається банком, їх повноту та своєчасність надання.

В свою чергу, Правління банку є виконавчим органом та здійснює управління його поточною діяльністю, несе відповідальність за ефективність його роботи у відповідності з принципами та порядком, встановленими внутрішніми документами Банку, рішеннями Загальних зборів учасників (акціонерів) та Наглядової ради Банку.

Комітет з управління активами і пасивами є колегіальним органом банку, створеним для оптимізації керування активами та пасивами. Кредитному

комітету, в свою чергу, делеговано певні функції в частині прийняття кредитних ризиків АТ «Ощадбанк». А Комітет тарифної та продуктивної політики забезпечує вдосконалення і реалізацію тарифної політики банку[4].

Згідно з тією ж Постановою Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2003 р. №216, філії, територіально відокремлені безбалансові відділення та представництва не є юридичними особами і діють від імені банку на підставі положень, якими визначаються їх компетенція, функції, інші питання діяльності та підпорядкування.

Філії та представництва очолюють керівники, які призначаються на посаду та звільняються з посади правлінням. В свою чергу, територіально відокремлені безбалансові відділення очолюють керівники, які призначаються на посаду та звільняються з посади у порядку, визначеному правлінням банку.

Філії та територіально відокремлені безбалансові відділення мають право від імені банку надавати банківські та інші фінансові послуги, а також провадити іншу діяльність, що передбачена положенням про таку установу, у межах отриманих банківською ліцензією та генеральною ліцензією на здійснення валютних операцій.

Що стосується останніх років діяльності банку, то його головою правління у 2014 році став Пишний Андрій Григорович. У його підпорядкуванні був колектив з 35 тисяч осіб. Після початку військових дій на Сході України було зачинено багато відділень, а звільнено близько 5 тисяч чоловік. В умовах війни та інших економічних проблем, а також через застарілу форму діяльності, у банку почалися проблеми та постало питання його подальшого існування. Через це ресурсна база банку навесні 2014 року щодня втрачала 200-300 млн. грн.

Необхідно було терміново модернізувати банк та прийняти антикризові рішення, щоб у подальшому поліпшити стан банківської установи. Тому, майже одразу голова правління звернувся до Національного банку з проханням проведення комплексної перевірки реального стану справ банку. Після року перевірок склали певний пакет антикризових заходів які терміново необхідно

було привести до дії. І після цього наприкінці 2014-го – на початку 2015-го року разом з міжнародною компанією Pricewaterhouse Coopers топ-менеджмент банку розробив стратегію розвитку на 2015-2017 роки «Мій банк. Моя країна». Мета стратегії – стати банком-партнером №1 для держави, для бізнесу та для громадян.

Завдяки новому підходу до роботи глави правління банку та підтримки головного акціонера в особі уряду вдалося зупинити відтік і поступово відновити ресурсну базу, бо вже за 2015 рік обсяги строкових коштів фізичних та юридичних осіб підвищилися на 12 млрд. грн., та поступово збільшуються і надалі. Крім цього, було погашено 14,5 млрд. грн. кредитів рефінансування Національного банку (70% суми достроково), які не поверталися з 2008 року та ще ряд цілей, що позитивно впливають на динаміку роботи банку.

Значна частка клієнтів «Ощадбанку» є корпоративними клієнтами та фізичними особами. Серед операцій, що пропонуються фізичним особам, є можливість відкриття вкладів у національній та іноземній валюті, переводи готівкових коштів та вкладів, розрахунково-касове обслуговування, виплати заробітної плати, соціальної допомоги громадянам та пенсії, кредити на придбання автомобілів, житла та товарів тривалого користування. Окрім цього банк пропонує випуск та обслуговування платіжних карток VISA, MasterCard та інше.

Для юридичних осіб банк надає декілька інший ряд послуг. Однією з таких послуг є клієнт-банк. Ця послуга надає можливість поповнення обігових коштів, придбання транспортних засобів та обладнання, овердрафту, взяття кредиту під депозит та надання банківських гарантій. Окрім цього їм пропонується діяльність зберігача цінних паперів, фінансування зовнішньоторгових операцій, інкасація та інше.

За останні чотири роки значно змінювалися обсяги активів та пасивів АТ «Ощадбанк», що наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка активів та пасивів АТ «Ощадбанк» за 2014-2018 рр.

Показники, тис. грн.	Роки			
	2015	2016	2017	2018
Активи	128 103 752	159 389 351	211 280 979	295 879 702
Темпи росту		124,42%	132,56%	140,04%
Темпи приросту		24,42%	32,56%	40,04%
Власний капітал	22 749 157	7 340 404	15 740 187	31 419 186
Темпи росту		32,27%	214,43%	199,61%
Темпи приросту		-67,73%	114,43%	99,61%
Зобов'язання	105 354 595	152 048 948	195 540 793	202 821 859
Темпи росту		144,32%	128,60%	103,72%
Темпи приросту		44,32%	28,60%	3,72%

На рисунку 2.2 зображені тенденції зміни активів та пасивів АТ «Ощадбанк».

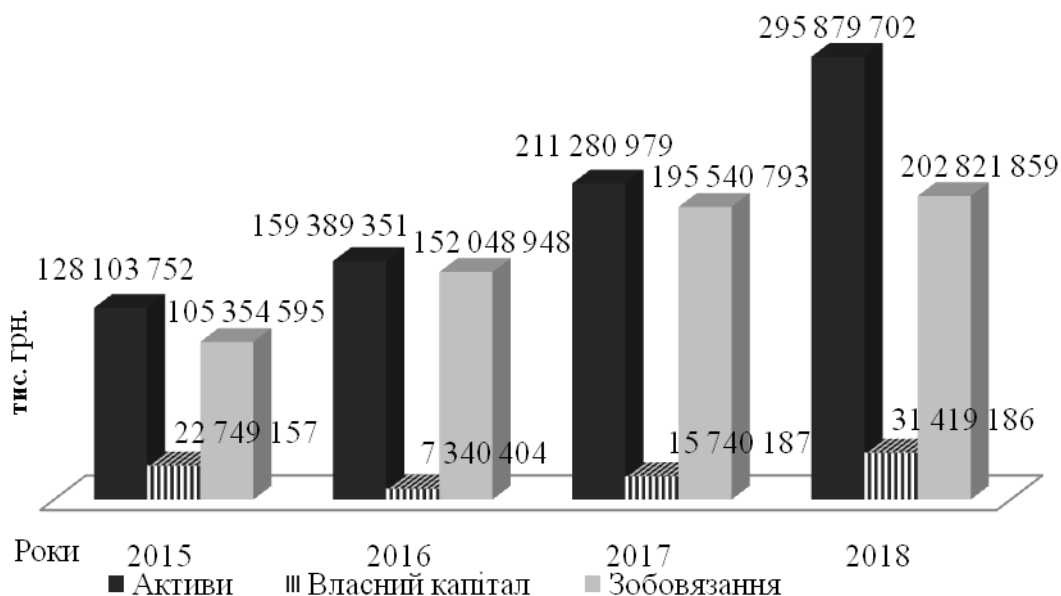

Рис. 2.2. Динаміка активів та пасивів АТ «Ощадбанк» за 2014-2018 роки

Можна зазначити, що обсяг активів з кожним роком збільшувався, що свідчить про розширення спрямованості вкладень коштів банку (розвиток нових для банку видів активних операцій), розширення спектра клієнтів, що

обслуговуються в банку та зростання банківського прибутку, а, отже, і ефективності банківської діяльності в цілому. Так у 2015 році обсяг активів дорівнював 128 103 752 тис. грн., а у 2016 збільшився на 24,4% і склав 159 389 351 тис. грн., А вже у минулому 2018 році склав 295 879 702 тис. грн., що на 167 775 950 тис. грн. менше, ніж у 2015 році.

Пасиви банку теж поступово збільшували обсяги, так у 2016 році у порівнянні з 2015 показник власного капіталу зменшився на 67,73 % і склав 7 340 404 тис. грн. А вже у 2018 році цей показник склав 31 419 186 тис. грн.

Головним джерелом ресурсів АТ «Ощадбанк» є залучені та запозичені кошти, які становлять близько 80% від загального обсягу ресурсів, що в цілому відповідає світовій банківській практиці. Обсяги зобов'язань банку постійно збільшувалися протягом періоду, що аналізується, так у 2015 році обсяги зобов'язань становили 105 354 595 тис. грн., а вже у наступному році обсяг збільшився на 44,32% і показник зобов'язань дорівнював 152 048 948 тис. грн. Збільшення обсягів зобов'язань банку перед клієнтами банку свідчить про розширення джерел запозичених коштів банку та розширення клієнтської бази банку за рахунок збільшення обсягів залучених ресурсів, а отже і ефективності банківської діяльності в цілому. Але, в свою чергу, збільшення обсягів зобов'язань банку впливає на зростання кредиторської заборгованості.

Згідно з наведеними даними у табл. 2.2 можна прослідкувати динаміку кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» протягом 2014-2018 років. Так у 2018 році простежується значне зменшення коштів юридичних осіб у зобов'язаннях банку у порівнянні з поступовим збільшенням обсягів цього показника щороку за попередній період. На рис. 2.3 наведена динаміка депозитів банку за останні 5 років.

Динаміка структури депозитів за вкладниками АТ «Ощадбанк»

Показники, тис. грн	2014	2015	2016	2017	2018
Кошти юридичних осіб	10 413 741	26 884 829	57 168 233	75 271 271	46 462 991
Темпи росту		258,17%	212,64%	131,67%	61,73%
Темпи приросту		158,17%	112,64%	31,67%	-38,27%
Кошти юридичних осіб на вимогу	7 051 549	20 390 743	42 411 507	59 164 636	30 669 161
Темпи росту		289,17%	207,99%	139,50%	51,84%
Темпи приросту		189,17%	107,99%	39,50%	-48,16%
Кошти фізичних осіб	35 927 187	40 673 385	54 431 936	69 147 978	86 568 071
Темпи росту		113,21%	133,83%	127,04%	125,19%
Темпи приросту		13,21%	33,83%	27,04%	25,19%
Кошти фізичних осіб на вимогу	10 653 521	10 409 551	12 557 649	17 531 266	20 305 765
Темпи росту		97,71%	120,64%	139,61%	115,83%
Темпи приросту		-2,29%	20,64%	39,61%	15,83%
Відрахування до резерву під знецінення дебіторської заборгованості	-20 624	-14 421	91 037	80 784	12 24 721

Обсяги коштів юридичних осіб, починаючи з 2014 року, постійно збільшувалися до 2017 року, так у 2014 році цей показник дорівнював 10 413 741 тис. грн., а у 2015 збільшився на 158,17 %, до 2017 році простежується помірне збільшення, але у 2018 році у порівнянні з 2017 роком обсяг коштів юридичних осіб зменшився на 38,27 %. Обсяг коштів юридичних осіб на вимогу за період, що аналізується збільшувався до 2017 року, а у 2018 році зменшився на 48,16% у порівнянні з попереднім 2017 роком.

Причинами зменшення обсягів може бути як зниження рівня доходів населення, так і підвищення рівня інфляції, що поглинає практично всю вигоду від відсотків.

При цьому обсяг коштів фізичних осіб за аналізований період збільшувався щороку. Так у 2014 році обсяги коштів фізичних осіб

дорівнювали 35 927 187 тис. грн., а у 2018 році цей показник збільшився на 50 640 884 тис. грн. або на 140,95 % .

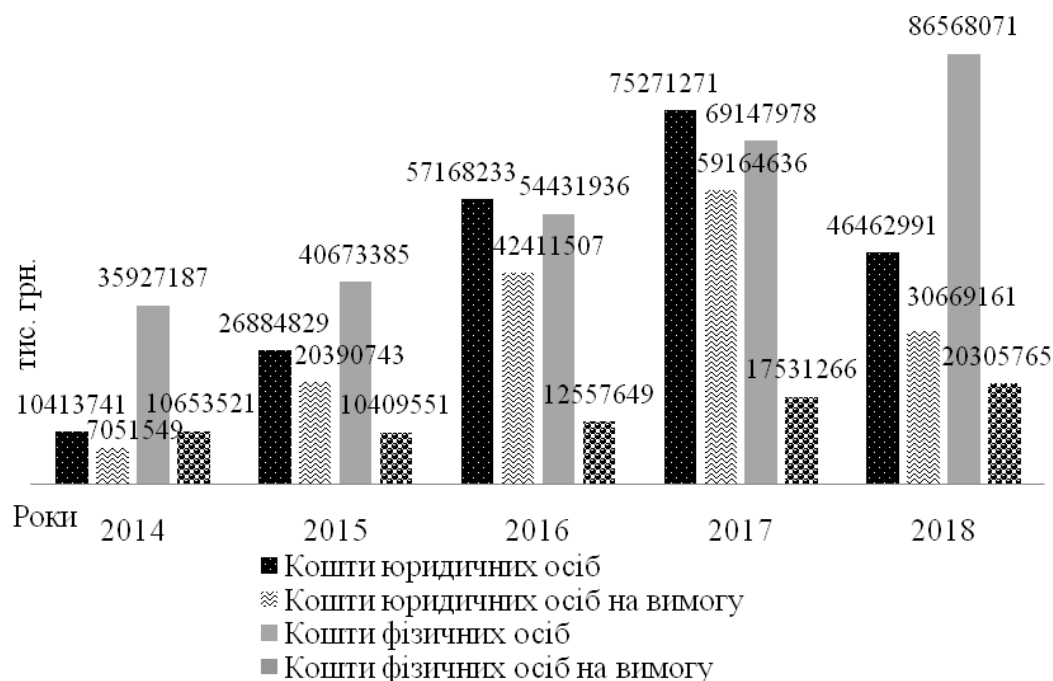

Рис. 2.3. Розподіл депозитів АТ «Ощадбанк» за вкладниками

Для кращого розуміння динаміки кредитного портфеля АТ «Ощадбанку» за період, що аналізується розрахуємо показники абсолютного відхилення, темп росту та приросту кредитного портфеля банку. Отримані результати наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка показників кредитного портфеля АТ «Ощадбанк»

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Кредитна заборгованість клієнтів	51546229	79763624	69008824	66194468	74502537
Абсолютний приріст		28217395	-10754800	-2814356	8308069
Темп зростання		154,74%	86,52%	95,92%	112,55%
Темп приросту		54,74%	-13,48%	-4,08%	12,55%

Загальна динаміка обсягів кредитного портфеля банку наведена на рис. 2.4.

Рис. 2.4. Динаміка обсягів кредитного портфеля «Ощадбанку»

Як бачимо з таблиці 2.3 у 2015 році порівняно з 2014 відбулося збільшення кредитного портфеля «Ощадбанк» до рівня 154,74% або на 54,74%. У 2016 році порівняно з 2015 роком відбулося зменшення показника на 13,48%. У 2017 році зменшення було майже незначним – 4,08%, у грошовому виразі кредитний портфель «Ощадбанку» зменшився на 2 814 356 тис. грн. У 2018 році порівняно з 2016 значення кредитного портфеля банку збільшилося на 12,55% або 8 308 069 тис. грн. У цілому, за період 2014-2018 років відбулося збільшення кредитного портфеля «Ощадбанку» на 44,53%, що загалом є характеристикою позитивної динаміки активної кредитної політики банку.

Наведена інформація на рисунку 2.5 показує, що більша частина кредитів та заборгованості клієнтів АТ «Ощадбанк» припадає на юридичних осіб. Так у 2014 році на юридичних осіб навантажувалося 97,02 % від загальної заборгованості клієнтів банку, а на фізичних – лише 2,98 %, але поступово таке розмежування змінюється, адже з кожним роком збільшується кредитна заборгованість фізичних осіб.

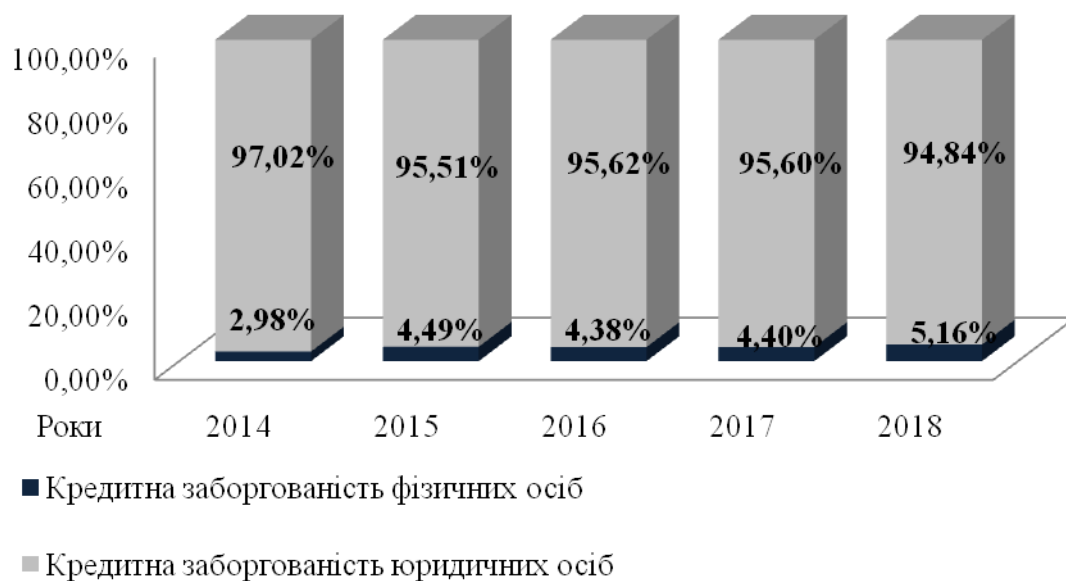

Рис. 2.5. Розподіл кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» за юридичними та фізичними особами

Так у 2018 році кредитна заборгованість фізичних осіб у відсотковому значенні сягнула 5,16 %, у порівнянні з цим же показником минулого 2017 року на рівні 4,4 %.

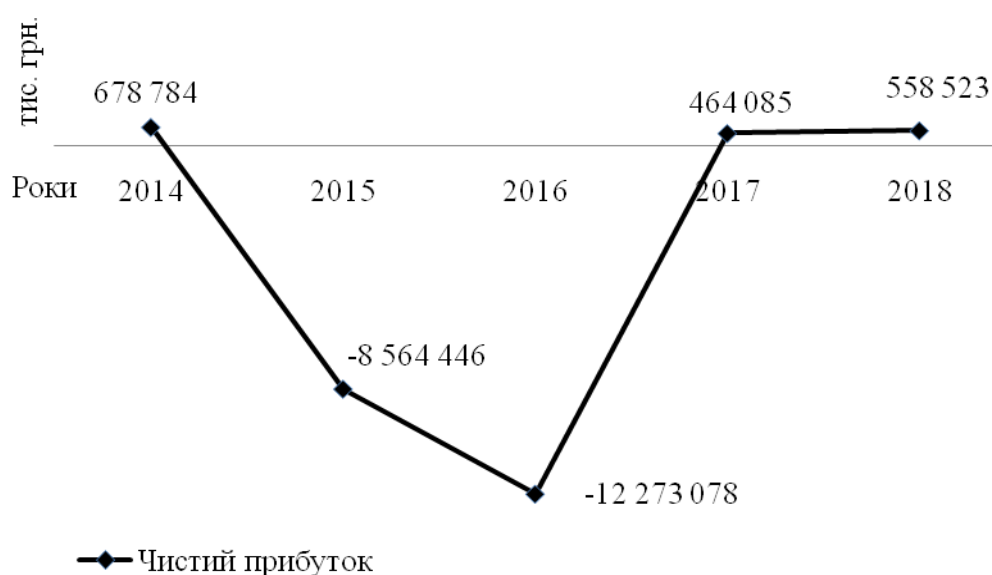

Рис. 2.6. Динаміка чистого прибутку від діяльності АТ «Ощадбанк» у період 2014-2018 років

Як видно на рис. 2.6. за останні п'ять років чистий прибуток АТ «Ощадбанк» не завжди мав позитивні значення, так у 2015 році збиток банківської установи сягнув 8 364 446 тис. грн., а у наступному 2016 році збільшився до 12 279 073 тис. грн. Це можна пояснити тим, що раніше більше, ніж 95% активів банку становили кредити великого корпоративного бізнесу. Значна частина кредитних рішень була політично вмотивованою. Концентрація ризику з початком банківської кризи, окупації Криму та бойових дій на Сході згенерувала сплеск проблемної заборгованості та збитки. На окупованих територіях було призупинено роботу понад 1 тисячі відділень.

В умовах війни та макроекономічних потрясінь банк, який не реформувався десятиліттями, постав перед викликом подальшого існування. Ресурсна база Ощадбанку навесні 2014 року щодня втрачала 200-300 млн. грн. Щоб втримати відтоки депозитів і вистояти, необхідні були швидкі антикризові рішення.

Після комплексної перевірки діяльності банку Національним банком України був розроблений пакет антикризових заходів для зменшення збитків та поліпшення економічної діяльності банку. Законодавчо затверджені державні гарантії збереження вкладів фізичних осіб незалежно від суми та строку поновили довіру клієнтів банку, які знову почали вкладати кошти в банк. А наприкінці 2014 – на початку 2015 року разом з міжнародною аудиторською компанією топ-менеджмент Ощадбанку розробив стратегію модернізації на 2015-2017 роки «Мій банк. Моя країна». Мета стратегії – стати банком-партнером №1 для держави, для бізнесу та для громадян. Саме тому вже 2017 році АТ «Ощадбанк» отримало чистий прибуток наприкінці року у розмірі 464 083 тис. грн. А у 2018 році прибуток сягнув 558 523 тис. грн., що свідчить про дієвість антикризових заходів, що були вжиті протягом аналізованого періоду.

2.2. Аналіз ліквідності і платоспроможності АТ «Ощадбанк»

Економіка України останнім часом знаходиться у дуже скрутному стані. Значне зменшення рівня ліквідності і платоспроможності банків через постійний відтік вкладених коштів населення, та як наслідок, погіршення стану кредитного портфеля банків України, є однією з причин кризових явищ у економіці країни. Ліквідність та платоспроможність банку вважаються головними якісними характеристиками фінансової стійкості та надійності банку. Репутація банку напряму залежить від рівня ліквідності та платоспроможності банківської установи. Клієнти банку завжди прагнуть уникнути більшості ризиків з боку діяльності банківської установи, як під час отримання кредитів, так і при вкладенні грошей на депозит, а також при здійсненні клієнтських платежів. При виникненні підозр на проблеми з надійністю банку вкладники вимагають завчасного повернення грошей. При цьому банк втрачає клієнтів та здійснює терміновий продаж активів шляхом проведення збиткових операцій, що в свою чергу може призвести до банкрутства.

Регулювання рівнів ліквідності та платоспроможності дає змогу забезпечити своєчасне виконання наданих банку обов'язків у повному обсязі. Крім цього, такі показники дають змогу визначити ступінь ефективності фінансової діяльності банківської установи. Аналіз окремих показників, що дають змогу в повній мірі оцінити рівень ліквідності та платоспроможності банку, дає змогу виявити фактори, що впливають на ефективне використання ресурсів банку[19].

Необхідно зазначити, що управління ліквідністю та платоспроможністю, планування та визначення її рівня на сьогоднішній день повинні бути обґрунтованими та розробленими не тільки на основі рекомендацій Національного Банку України але й на основі досвіду світових фінансових інститутів.

Як зазначалося раніше, найбільш відомим методом аналізу ліквідності та

платоспроможності банківських установ є коефіцієнтний аналіз, що в Україні проводиться за допомогою нормативів та коефіцієнтів, нормативні значення котрих наведені у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Нормативні значення та зміст нормативів і коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності банків України

Показники ліквідності та платоспроможності	Зміст нормативу	Нормативне значення
1	2	3
Н3 – норматив платоспроможності	визначає достатність капіталу банку для проведення активних операцій з урахуванням ризиків, що характерні для різноманітних видів банківської діяльності	≥ 7
Норматив достатності капіталу	Вказує на співвідношення між власними і залученими коштами незалежно від ризиків по основній діяльності	$\geq 4\%$
Н4 – норматив миттєвої ліквідності	характеризує мінімальний обсяг високоліквідних активів, що є необхідним для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня	$\geq 20\%$
Н5 – норматив поточної ліквідності	характеризує мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця	$\geq 40 \%$
Н6 – норматив короткострокової ліквідності	визначає мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року	$\geq 60 \%$
Коефіцієнт загальної ліквідності	характеризує максимальну можливість банку в погашенні зобов'язань всіма активами	$\geq 100 \%$
Коефіцієнту відношення високоліквідних активів до робочих	характеризує питому вагу високоліквідних активів у робочих активах банку	$\geq 20\%$
Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	Характеризує забезпечення дохідними активами банку його загальних зобов'язань і сповіщає про часткове погашення зобов'язань банку поверненнями дохідних активів	0,7-0,8
Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	Вказує наскільки видані кредити забезпечені всіма залученими депозитами	1,3-1,5

Під час проведення коефіцієнтного аналізу окремого банку спочатку необхідно визначити відповідність між коефіцієнтами та їх нормативними значеннями, що зазначені у табл.2.5.

Таблиця 2.5

Значення нормативів та коефіцієнтів ліквідності і платоспроможності
АТ «Ощадбанк» у 2012 – 2018 роках

Нормативи ліквідності	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8
НЗ – норматив платоспроможності	4,89	1,43	1,66	3,56	5,34	7,23	7,12
Норматив достатності капіталу	24,19	22,73	22,45	6,46	9,93	13,48	8,33
Н4 – норматив миттєвої ліквідності	59,12	78,00	35,51	60,53	59,35	52,56	105,71
Н5 – норматив поточної ліквідності	60,34	60,20	77,67	104,70	124,15	130,18	143,94
Н6 – норматив короткострокової ліквідності	59,45	62,50	68,31	95,29	95,98	95,08	88,67
Коефіцієнт загальної ліквідності	99,29	103,01	78,12	104,82	108,04	146	143,72
Коефіцієнту відношення високоліквідних активів до робочих	0,2	0,12	0,11	0,16	0,22	0,17	0,27
Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	0,47	1,19	0,94	0,94	0,94	0,95	0,73
Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	1,3	1,11	1,25	0,70	0,45	0,50	0,41

У ході проведення коефіцієнтного аналізу були визначені нормативи миттєвої, поточної, короткострокової ліквідності, платоспроможності, достатності капіталу та інші коефіцієнти.

Динаміка основних нормативів ліквідності банку наведена на рис. 2. 7.

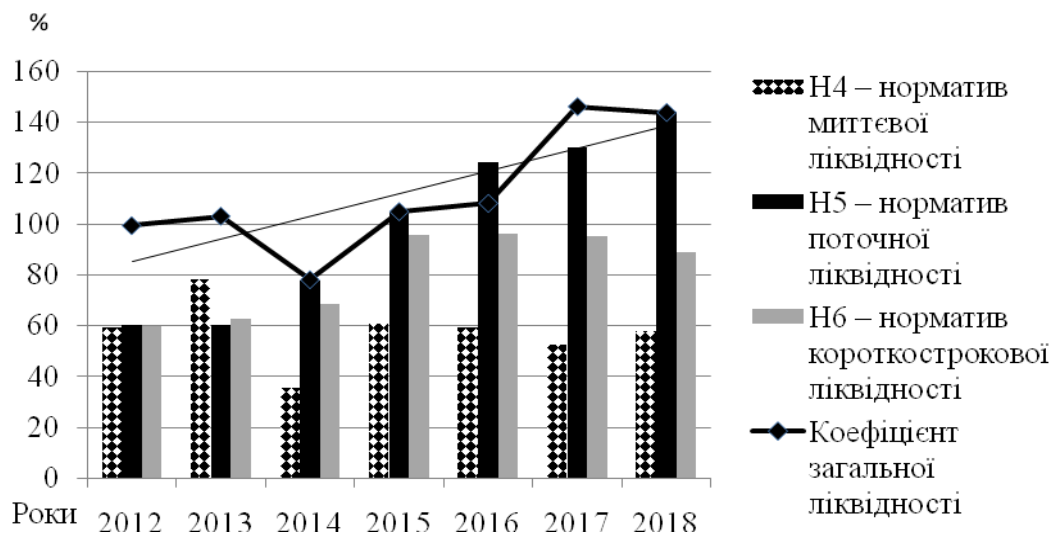

Рис. 2.7. Динаміка основних нормативів ліквідності АТ «Ощадбанк»

Динаміка показників ліквідності банку за аналізований період має тенденцію до збільшення. Так норматив загальної ліквідності банку з кожним роком збільшується, це можна простежити за лінією тренда, що побудована на рис. 2.7. Також нормативи поточної, загальної та миттєвої ліквідності з кожним роком збільшують свої показники. Крім того, що фактичні значення коефіцієнтів ліквідності перевищують оптимальні значення, що є незмінними, вони поступово збільшуються з кожним роком. Так норматив загальної ліквідності у 2012 році дорівнював 99,29%, а у 2018 сягнув значення 143,72% при тому, що оптимальне значення показника повинно бути більшим, ніж 100%. Це свідчить про те, що активи здатні покрити всі зобов'язання банку в повному обсязі та навіть більше.

Проведені розрахунки показали, що фактичні значення коефіцієнта миттєвої ліквідності у період 2012-2018 року були більшими за нормативне значення, тобто більше 20 %, що в свою чергу свідчить про здатність банку виконувати свої короткострокові зобов'язання за рахунок продажу ліквідних активів. Але у 2018 році показник миттєвої ліквідності сягнув найбільшого

значення та склав 105,71 % у порівнянні зі значенням минулого 2017 року на рівні 52,56 %, що свідчить про поліпшення фінансового стану АТ «Ощадбанк».

Норматив поточної ліквідності характеризує збалансованість між строками і сумами ліквідних активів та зобов'язаннями банку. З 2012 по 2014 рік цей показник коливався на рівні 60-77 %, а у 2018 році перевищив нормативне значення майже в 4 рази і склав 143,94 %. Норматив поточної ліквідності ризик втрати банком ліквідності протягом найближчого періоду, отже ймовірність такого ризику для АТ «Ощадбанк» з кожним роком стає ще меншою.

Норматив короткострокової ліквідності характеризує платоспроможність банку та його здатність виконувати поточні зобов'язання. У період з 2012 по 2017 рік цей показник постійно збільшується, але у порівнянні з показником 2017 року на рівні 95,08 %, у 2018 показник зменшився до 88,67 %. році цей норматив у АТ «Ощадбанк» тримався на рівні 62,50 %, Протягом періоду, що аналізується, значення коефіцієнту перевищувало нормативне значення, що складає 60 %. Збільшення значень коефіцієнта протягом періоду, що аналізується свідчить про те, що банк виконує короткострокові зобов'язання за рахунок поточних активів. Тому рівень надійності банку прямо пропорційний відношенню обсягів поточних активів та зобов'язань. Але значне збільшення коефіцієнту, таке як у АТ «Ощадбанк», може вказувати й на неефективне використання фінансових активів або використання їх не за цільовим призначенням.

Про підвищення забезпеченості дохідними активами всіх зобов'язань банку свідчить коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань. За нормативу в межах 0,7-0,8 % вона зросла 0,47 % на 1 січня 2012 р. до 0,73 % на 1 січня 2018 р.

Додатковим показником ресурсної ліквідності є коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів. Як видно із табл. 2.5 цей показник зменшився з 1,3 % на 1 січня 2012 р. до 0,41 % на 1 січня 2018 р. Це означає, що ризик ліквідного погашення основного обсягу зобов'язань перед клієнтами банку має спадаючу тенденцію. Отже, видані кредити не забезпечені

переважаючим обсягом залучених депозитів і банкові загрожує незбалансована ліквідність.

Таким чином, розрахована і розглянута в табл. 2.5 система показників банку показала, що в цілому він дотримувався в нормативних вимог НБУ щодо ліквідності і забезпечував активами свою здатність погашати будь-які вимоги за своїми зобов'язаннями перед клієнтами, що розмістили свої гроші в цьому банку на поточних, вкладних, депозитних рахунках, а також перед кредиторами по господарській діяльності та акціонерами за аналізований період. Звичайно, перевищення нормативних значень коефіцієнтів можна вважати позитивним явищем щодо діяльності банку, але значне відхилення від оптимального значення вказує на вкладення коштів банку лише у високоліквідні активи, які зазвичай, менш дохідні, ніж активи з більшим строком вкладення коштів.

НБУ вимагає від банків забезпечення мінімальних стандартів, але у теперішній економічній ситуації України, банки намагаються максимізувати прибуток, що може призвести до зменшення рівня ліквідності. В свою чергу АТ «Ощадбанк» намагається збільшувати рівень ліквідності для збільшення клієнтської бази, але не втрачає свій прибуток та місця в рейтингу банків. Тому клієнтам цього банку не потрібно хвилюватися за ризик неповернення коштів.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ І ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ БАНКУ

3.1. Комплексна оцінка ліквідності і платоспроможності банку

Надмірна деталізація коефіцієнтного аналізу ліквідності банку не сприяє визначенню реальної ситуації з рівнем ліквідності та платоспроможності. Для цього доцільно використати таксономічний показник рівня розвитку (за В. Плютою). Таксономія – це наука про правила благоустрою та класифікації. Застосування саме даного методу аналізу можна пояснити тим, що він допомагає об'єднати багатовимірні статистичні дані у часі та просторі у єдину кількісну характеристику та визначає наявність або відсутність однорідності показників, що досліджуються.

Головною метою використання методу таксономії є побудова узагальнюючої оцінки складного об'єкта або процесу. Таксономічний показник розраховується за класичним алгоритмом таксономічного аналізу. Алгоритм побудови таксономічного аналізу показника рівня ліквідності та платоспроможності діяльності банківської установи наведений на рис. 3.1.

Для розрахунку інтегрального показника рівня ліквідності та платоспроможності АТ «Ощадбанк» за допомогою таксономічного аналізу доцільно використати коефіцієнти та нормативи ліквідності, які повною мірою характеризують реальний рівень діяльності банку. Для аналізу були використані лише відносні показники. Вихідні дані, що внесені до матриці спостережень наведені вище у табл. 2.5.

Стандартизація даних матриці є необхідним початковим етапом перетворення даних при використанні таксономічного методу аналізу для приведення одиниці виміру до безрозмірної величини.

Рис. 3.1. Послідовність побудови таксономічного показника розвитку

Стандартизація показників розраховується за наступною формулою:

$$Z_{ij} = (X_i - \bar{X}_i) / S, (3.1)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення показника i ;

X_i – значення показника i в матриці спостережень;

$\bar{X}_i$ – середнє арифметичне відхилення показника i ;

S – середнє квадратичне відхилення показника.

Після проведених розрахунків будемо матрицю стандартизованих значень (Z_{ij}) у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Матриця стандартизованих даних

Показники	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
НЗ – норматив платоспроможності	0,18127	-1,28218	-1,1849	-0,3812	0,371603	1,171004	1,12447
Норматив достатності капіталу	1,164869	0,972107	0,935139	-1,176	-0,71786	-0,24916	-0,9291
Н4 – норматив миттєвої ліквідності	0,125999	1,631609	-1,75681	0,23844	0,144341	-0,39714	0,01355
Н5 – норматив поточної ліквідності	-1,15764	-1,16171	-0,65393	0,13170	0,697032	0,872297	1,27223
Н6 – норматив короткострокової ліквідності	-0,26382	-0,22605	-0,1541	0,17999	0,188544	0,177399	0,09802
Коефіцієнт загальної ліквідності	-0,51167	-0,36021	-1,3736	-0,28652	-0,15541	1,390123	1,29729
Коефіцієнту відношення високоліквідних активів до робочих	0,37994	-1,0385	-1,21581	-0,32928	0,73455	-0,15198	1,62107
Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	-1,82629	1,38085	0,267261	0,267261	0,267261	0,311805	-0,66815
Коефіцієнт ліквідного відношення виданих кредитів залучених депозитів	1,232341	0,747426	1,104731	-0,29897	-0,93702	-0,80941	-1,0391

Визначимо дестимулятори та стимулятори серед показників для формування вектор-еталона кожного окремого показника. Показники, що

справляють позитивний вплив на рівень фінансової стійкості банку, називають стимуляторами, а показники, що знижують її рівень – дестимуляторами.

У даному аналізі стимуляторами було визначено: норматив платоспроможності; норматив поточної, загальної, короткострокової та миттєвої ліквідності; коефіцієнт достатності капіталу; коефіцієнт відношення високоліквідних активів до робочих та коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань. Дестимулятором було визначено коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів.

Точки вектора мають координати та формуються за допомогою наступної формули:

$$Z_{0j} = (3.2) \quad \begin{cases} \max z_{ij} & \text{якщо } j \in I_c; \\ \min z_{ij} & \text{якщо } j \in I_d, \end{cases}$$

де Z_{0j} – координати точки вектора показника i ;

z_{ij} – стандартизоване значення показника i ;

I_c – стимулятор;

I_d – дестимулятор.

Отже, вектор-еталон (P_0) для АТ «Ощадбанк» у період 2012-2018 років має наступні координати:

$$P_0 = (1,17; 1,16; 1,6; 1,27; 0,18; 1,39; 1,62; 1,38; -1,03).$$

Наступним етапом є розрахунок значення відстаней C_i між окремими значеннями показників та вектором-еталоном за формулою 3.3:

$$C_{i/0} = \left(\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0j})^2 \right)^{1/2}, \quad (3.3)$$

де z_{ij} – стандартизоване значення j -го показника у періоді i ;

z_{0j} – стандартизоване значення j -го показника у векторі-еталоні.

Розрахуємо стандартне відхилення S_0 за формулою 3.4:

$$S_0 = \left(\sum_{j=1}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2 \right)^{1/2}, \quad (3.4)$$

де C_{i0} – відстань між показником і та вектором-еталоном;

$\bar{C}_0$ – середня відстань між показником і та вектором-еталоном.

Максимально можливе відхилення від еталона C_0 розраховується за формулою 3.5:

$$C_0 = \bar{C}_0 + 2 \times S_0 \quad (3.5)$$

Після проведених розрахунків визначаємо інтегральний показник рівня ліквідності і платоспроможності АТ «Ощадбанк» за формулою 3.6:

$$K_i = 1 - C_{i0} / C_0 \quad (3.6)$$

Результати розрахунків наведені у табл. 3.2.

Таблиця 3. 2

Таксономічні показники рівня ліквідності і платоспроможності АТ «Ощадбанк»

Показники	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
C_i	5,4734	5,0478	6,5142	4,4197	3,3394	3,258	3,3497
K_i	0,2187	0,2795	0,0701	0,3691	0,5233	0,5349	0,5219

Необхідно зазначити, що значення інтегрального таксономічного показника, який розраховується для оцінки загального рівня платоспроможності і ліквідності банку при дотриманні нормативів за певний

період, може змінюватись у межах від 0 до 1. Межі інтегрального показника визначені на основі положень теорії нечітких множин та наведені в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Розмежування інтегральних значень показника

Показник	Якісна оцінка показників		
	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Інтегральний показник ліквідності та платоспроможності банку	[0,03;0,35)	[0,35;0,87)	[0,87; 1]

За результатами розрахунків на рис. 3.2 побудований графік змін інтегрального показника ліквідності та платоспроможності АТ «Ощадбанк» протягом 2012-2018 років.

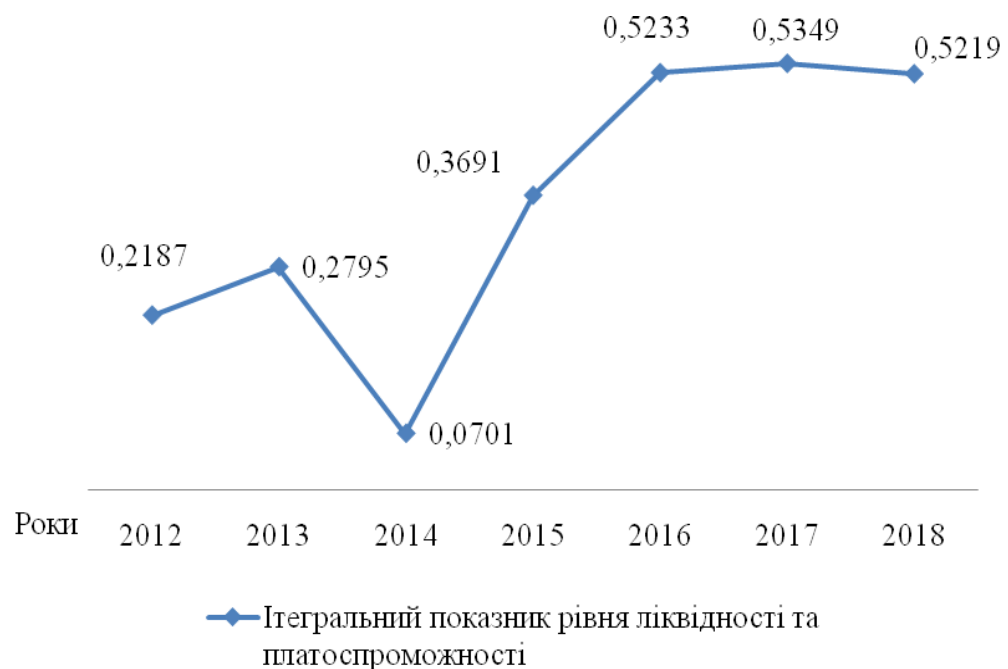

Рис. 3.1. Динаміка інтегрального показника рівня платоспроможності та ліквідності АТ «Ощадбанк», 2012-2018 рр.

Результати проведеного дослідження дозволили зробити висновок про можливість застосування багатовимірних методів при дослідженні економічних процесів. Застосування методу таксономічного аналізу дозволило узагальнити декілька показників ліквідності і платоспроможності банківської установи і отримати оцінку рейтингу на основі одного показника – коефіцієнта таксономії.

Проведений таксономічний аналіз дає можливість комплексно оцінити загальний рівень ліквідності та платоспроможності банку. За даними рис. 3.2 можна простежити різке збільшення показника у 2015 році до позначки 0,36 у порівнянні з його значенням у 2014 на рівні 0,07. Починаючи з 2016 року значення інтегрального показника майже не змінювалося, воно тримається у межах 0,5, що свідчить про середній рівень якісної оцінки рівня фінансової стабільності банку. Такий стан пов'язаний, насамперед, з політичною ситуацією у країні, коли через зниження довіри населення до банків та зменшення рівня стабільності фінансового стану банківської системи, клієнти банків не розміщували свої кошти на клієнтських рахунках. Тому обсяги зобов'язань банків значно зменшилися у той період, а рівень загальної ліквідності збільшився.

Протягом останніх років рівень інтегрального показника ліквідності та платоспроможності банку є середнім, не зважаючи на дотримання більшості нормативів та збільшення їх показників у динаміці. Стрімке збільшення інтегрального показника рівня ліквідності і платоспроможності у 2015 році свідчить про успішну політику керівництва АТ «Ощадбанку» банку завдяки стратегії розвитку на 2015-2017 роки «Мій банк. Моя країна». Завдяки новому підходу до роботи глави правління банку та підтримки головного акціонера в особі уряду, починаючи з 2015 року, вдалося зупинити відтік і поступово відновити ресурсну базу банку.

Проте, незважаючи на стабільні інтегральні показники ліквідності, керівництву банку слід удосконалювати управління ліквідністю із застосуванням нових моделей управління, методів та способів.

3.2. Напрями підвищення ефективності управління ліквідністю і платоспроможністю банку

Однією із найбільших проблем забезпечення ліквідності банку є незбалансованість між залученими та наданими грошовими коштами. Причиною даної незбалансованості термінів є висока мінливість фінансових ринків та економіки в цілому, що у свою чергу змушує вкладників, кредиторів та інвесторів вкладати кошти в банк на короткий термін, а позичальників залучати кошти на більш тривалий термін. Внаслідок даної ситуації банки мають невідповідність між строками погашення активів та зобов'язань.

Також ще однією причиною невідповідності строків між активами та зобов'язаннями є висока частка зобов'язань із негайним виконанням, тобто депозитів до запитання фізичних та юридичних осіб, а також кореспондентських рахунків інших банків. Таким чином, кожен банк повинен бути завжди готовим задовільнити невідкладний попит вкладників та банків-кореспондентів на грошові кошти, що може негативно вплинути на фінансовий стан банку в період кризи ліквідності.

Іншим джерелом потенційних проблем ліквідності банку є чутливість банку до змін процентних ставок. Коли відбувається зростання процентних ставок, деякі вкладники, а саме вкладники, які мають строкові депозити, вилучають свої кошти із банку задля пошуку більш високих прибутків в інших фінансових установах. Внаслідок збільшення процентних ставок багато клієнтів, які взяли позики можуть призупинити подачу нових заявок на кредити або прискорити використання кредитних ліній, які ще мають низькі процентні ставки. Отже, необхідно тримати процентні ставки на певному рівні для стримання відтоку клієнтів та коштів на їх рахунках, тому що зміна процентних ставок відбивається на попиті клієнтів, а також на залучені депозити та надані кредити, що мають значний вплив на ліквідність та дохідність банку. Більше того, зміна процентних ставок впливає на ринкову вартість активів, продаж

яких може знадобитися банку для отримання додаткових високоліквідних коштів, а також має безпосередній вплив на вартість позик на грошовому ринку.

Ліквідність банківської установи піддається впливу широкого спектру чинників, які поділяються на внутрішні та зовнішні[16].

При чіткому зрозумінні ступеню впливу кожного з факторів управління банку може мінімізувати свої ризики та збільшити значення нормативів та коефіцієнтів, необхідних для поліпшення фінансового стану банку та його стабільності і надійності з боку клієнтів.

Внутрішні фактори впливу на ліквідність банку – це фактори, на які банківська установа може вплинути за допомогою ефективного управління ліквідністю. Як зазначалося вище внутрішні фактори впливу на ліквідність банку включають в себе: дисбаланс грошових потоків, викликаний невідповідністю структури вимог та зобов'язань банку; структура та стабільність депозитної бази банківської установи; достатність капіталу; якість активів; фінансовий стан; репутація банку, яка впливає на можливість банку запозичити кошти із зовнішніх джерел; неправильна стратегія управління ліквідністю, яка здебільшого проявляється через пріоритетність прибутковості над ліквідністю [11].

Невідповідність вимог та зобов'язань банку призводить до дисбалансу грошових потоків. Під даним чинником розуміється невідповідність вимог та зобов'язань за термінами погашення, що у свою чергу може призвести до проблем із ліквідністю, адже, здебільшого, строки погашення зобов'язань є значно меншими ніж строки погашення вимог, особливо у короткостроковому періоді. Депозити є найбільшим джерелом поповнення ліквідності банків, і тому структура та стабільність депозитної бази має значний вплив на їх ліквідність.

Найбільш стабільними фінансовими ресурсами являються депозити до

запитання, які не піддаються впливу зміни процентної ставки, і не завдають значних затрат банку. Головним недоліком депозитів до запитання є важкість прогнозування руху грошових коштів, що обмежує здійснення банками середньо- та довгострокових активних операцій. Натомість, строкові депозити є більш прогнозованими, однак піддаються впливу зміни процентної ставки, що в майбутньому може негативно вплинути на ліквідність банківської установи.

Крім цього, важливу роль в управлінні ліквідністю та платоспроможністю банку відіграє достатність капіталу. Власний капітал, виконуючи захисну функцію, є своєрідним “буфером”, за допомогою якого банк може покривати збитки у процесі своєї діяльності. Високий обсяг власного капіталу свідчить про надійність банківської установи, що значно підвищує довіру клієнтів до даної установи. Висока довіра клієнтів до банку знижує ризик відтоку грошових коштів із депозитів, що позитивно впливає на ліквідність банківської установи. Саме з метою зменшення ризиків втрати коштів кредиторів, інвесторів та вкладників Національний банк України створив нормативи капіталу, які банки зобов’язані дотримуватися[20].

Невід’ємною складовою управління ліквідністю є оцінка якості активів банку. Саме якісні активи позитивно впливають на ліквідність банку, адже вони з легкістю можуть трансформуватися у грошові кошти. Головними елементами, які характеризують якість активів є:

забезпечення;

резерви, створені під активні операції;

можливість активів швидко трансформуватися в грошові кошти;

фінансовий стан позичальників;

дохідність активів.

Фінансовий стан позичальників має визначальну роль в управлінні ліквідністю, адже, здебільшого, основним джерелом погашення боргових зобов’язань позичальника є його дохід та матеріальні активи. Фінансовий стан

позичальника визначається за допомогою оцінки його кредитоспроможності. Кредитоспроможність позичальника є обернено пропорційна до ризику неповернення кредиту та процентів за ним, тобто висока кредитоспроможність позичальника призводить до зниження кредитного ризику, що позитивно впливає не тільки на якість активів, але й на ліквідність в цілому.

Крім чинників внутрішнього впливу на ліквідність банку виділяють чинники зовнішнього впливу, на які банк не може вплинути. До чинників зовнішнього впливу відносять: грошово-кредитна політика центрального банку; стан грошового ринку; низька ліквідність окремих сегментів фінансового ринку для конкретних видів активів, що ускладнює їх продаж за прийнятною ціною в короткі строки; можливість запозичення коштів у центрального банку; регулятивні обмеження в країні; загальні кризові явища в економіці, які не уможливлюють залучення коштів із зовнішніх джерел [7].

Не менш важливим зовнішнім чинником впливу на ліквідність банківської установи є стан грошового ринку. Саме грошовий ринок є чи не найголовнішим зовнішнім джерелом поповнення ліквідності банку та підвищення його резервної позиції. Стабільний стан грошового ринку збільшує можливості банку залучити додаткові ліквідні кошти, які можуть покрити дисбаланс між зобов'язаннями та активами за термінами і валютою погашення. В кризовий період резервна позиція ліквідності банку знижується, адже в банку зменшується можливість залучити додаткові грошові кошти через дефіцит грошових коштів та нестійку фінансову стійкість банків, що збільшує кредитний ризик банків-позичальників. Тому, здебільшого, банки-позичальники здійснюють кредитування під додаткове забезпечення та підвищу процентну ставку, що негативно може вплинути на фінансовий результат діяльності банків боржників[18].

Виходячи з того, що українська банківська практика забезпечує управління ліквідністю та платоспроможністю банків шляхом методу коефіцієнтів, тобто дотримання певного рівня нормативів, то використовуючи досвід економічно

розвинутих країн, необхідно виконати певні зміни, а саме:

дещо змінити усі показники ліквідності банків, окрім нормативу миттєвої ліквідності;

збільшити значення нормативу поточної ліквідності до 50 %;

розраховувати норматив довгострокової ліквідності як співвідношення суми активів і суми зобов'язань з початковим терміном розміщення активів і погашення зобов'язань понад один рік. Значення цього показника повинно варіювати у межах 55-60 %;

визначати показник ліквідності як співвідношення суми коштів на кореспондентському рахунку в НБУ та в касі, державних цінних паперів та загальної суми залучених депозитів. Величина даного нормативу повинна становити понад 30 %.

Подібні зміни допомогли б чітко визначити оцінку ліквідності балансу банку як для регулювання з боку Національного банку України так і для прийняття певних управлінських рішень в банківських організаціях [6].

ВИСНОВКИ

Після проведених досліджень можна зробити висновок, що в економічній термінології не існує єдиного визначення поняття ліквідності банку. Однак, у висновку можна зазначити, що більш обґрунтованим є визначення ліквідності як спроможності банку забезпечити виконання своїх зобов'язань перед клієнтами, позичальниками і кредиторами своєчасно і у повному обсязі за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел з мінімальними витратами та здатність фінансувати зростання власних активів.

Платоспроможність характеризується рівнем забезпеченості фінансових зобов'язань банку власним капіталом. Відмінність між ліквідністю і платоспроможністю полягає в тому, що остання передбачає виконання зобов'язань за рахунок власного капіталу, тоді як ліквідність – повне виконання всіх зобов'язань банківської установи

Ліквідність та платоспроможність банку вважаються головними якісними характеристиками фінансової стійкості та надійності банку. Репутація банку напряму залежить від рівня ліквідності та платоспроможності банківської установи. Клієнти банку завжди прагнуть уникнути більшості ризиків з боку діяльності банківської установи, як під час отримання кредитів, так і при вкладенні грошей на депозит, а також при здійсненні клієнтських платежів. При виникненні підозр на проблеми з надійністю банку вкладники вимагають завчасного повернення грошей. При цьому банк втрачає клієнтів та здійснює терміновий продаж активів шляхом проведення збиткових операцій, що в свою чергу може призвести до банкрутства.

Ліквідність, як окремого банку, так і банківської системи взагалі піддається впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, при чому внутрішні фактори впливу на ліквідність банківської системи є, водночас, зовнішніми факторами впливу на ліквідність окремого банку. До факторів впливу на банківську ліквідність слід віднести: якість активів і пасивів; рівень

незбалансованості активів та пасивів за строком, сумою і в розрізі окремих валют; рівень менеджменту банку; імідж банку, спрямованість грошово-кредитної політики; організаційну побудову банківської системи; ефективність системи законодавчого регулювання діяльності банків та системи показників і нормативів; рівень незалежності та менеджменту центрального банку, загальний стан економіки. Крім цього, виокремлено та обґрунтовано негативний вплив на банківську ліквідність таких факторів як інформаційний фактор (поширення перебільшеної і недостовірної інформації про банк) та політичний фактор (політична нестабільність, що знижує довіру населення до органів монетарної та фіскальної влади, а отже довіру і до банківської системи).

Регулювання ліквідності банківської системи в різних країнах має свої особливості. В Україні регулювання ліквідності та платоспроможності банків здійснюється Національним банком України шляхом застосування певних механізмів та інструментів, а саме нормативів та коефіцієнтів, нормативного значення яких повинен дотримуватися кожен банк країни. Дані нормативи розраховані у роботі, за ними здійснений вертикальний аналіз динаміки показників.

Згідно з аналізом, що був проведений за допомогою таксономічного методу шляхом побудови інтегрального показника рівня ліквідності і платоспроможності АТ «Ощадбанк» можна зробити висновок про успішну політику керівництва АТ «Ощадбанку» банку завдяки стратегії розвитку. Завдяки новому підходу до роботи глави правління банку та підтримки головного акціонера в особі уряду, починаючи з 2015 року, вдалося зупинити відтік і поступово відновити ресурсну базу банку. Інтегральний показник протягом останніх років тримається у межах 0,5, що свідчить про середній рівень розвитку банківської установи.

Таким чином, розрахована і розглянута система показників банку показала, що в цілому АТ «Ощадбанк» дотримувався нормативних вимог НБУ щодо ліквідності і забезпечував активами свою здатність погашати будь-які вимоги за своїми зобов'язаннями перед клієнтами, що розмістили свої гроші в

цьому банку на поточних, вкладних, депозитних рахунках, а також перед кредиторами по господарській діяльності та акціонерами за аналізований період. Отже, можна зробити висновок, що протягом усього періоду значення нормативів у державному ощадному банку поступово збільшуються, що свідчить про достатню надійність банківської установи.

Проте, незважаючи на стабільні інтегральні показники ліквідності, керівництву банку слід удосконалювати управління ліквідністю із застосуванням нових моделей управління, методів та способів.

Насамперед, зміна процентних ставок повинна бути обґрунтованою та помірною, щоб запобігти відтоку позичальників та вкладників банку. Банківським робітникам необхідно проводити детальний аналіз фінансового стану позичальника для мінімізації ризику неповернення коштів. Адже повернені кредити є якісними активами, збільшення обсягу яких позитивно впливає на ліквідність банківської установи та рівень її надійності. Крім цього достатність капіталу також вважається чинником запобігання ризику ліквідності та неплатоспроможності банківської установи, адже високий обсяг власного капіталу свідчить про надійність банківської установи, що значно підвищує довіру клієнтів до даної установи. В свою чергу, висока довіра клієнтів до банку знижує ризик відтоку грошових коштів із депозитів, що позитивно впливає на ліквідність банківської установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Інструкція НБУ, затверджена постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001р.№368, зі змінами та доповненнями за станом на 01.01.2009.- Р.VI - П.1.1.
2. Офіційний сайт Національного Банку України¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123427.
3. Офіційний сайт Національного Банку України ¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ²https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123537
4. Офіційний сайт Національного Банку України ¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123471
5. Васюренко Л.В., Федосік І.М. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз: Монографія. - Харків: ПП Яковлева, 2003. - 88 с.
6. Голубець Ю. М. Ліквідність банків: управління та регулювання в умовах кризових явищ в економіці [Електронний ресурс] / Голубець Ю.М. – Рік – 2013. Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/1819/1/Golubets%20Yu.M.%20CBSs-51.pdf>
7. Деревська О. Активно-пасивні операції та управління ліквідністю банківської установи / О. Деревська. – 2008. – № 7.
8. Дзюблюк О.В. Організація грошово - кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. К.: Політграфкнига, 2000- 261с.
9. Загородній А.Г. / Фінансово-економічний словник// А.Г. Загородній // К.: Знання. – 2007. – С. 204
10. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. - К.: ЦУЛ, 2008. - 486 с.
11. Козьмук Н.І. Ліквідність банку як фактор забезпечення стійкості в

період фінансової нестабільності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/texts/2009_27/09_27_19.pdf.

12. Міщенко В.І. Банківські операції: підручник /В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренєва. - 2-е вид., перер. і доп. - К. : Знання, 2007. - 727 с.

13. Михайлюк Р. В. Ліквідність та прибутковість – фактори зміцнення фінансової стійкості комерційного банку / Р. В. Михайлюк // Вісник соціально-економічних досліджень. - Вип. 24. - Одеса : ОДЕУ, 2006. - С. 135- 139.

14. Педерсен І. Стратегії управління ліквідністю банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/SOC_Gum/Skhid/2012_6/14.pdf.

15. Примостка Л.О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі / Київ. нац. екон. ун-т. -К., 2002. -313 с.

16. Рудан В. Я. Теоретичне обґрунтування сутності ліквідності банківської системи // Вісник ТНЕУ №3. – 2011, - с. 41-48.

17. Рябініна Л. Ліквідність та платоспроможність комерційного банку, їх взаємозв'язок та відмінності //Банківська справа - 2009 - №6 – с.72-80.

18. Савостьянов В. Управління ліквідністю комерційних банків //Фінансовий ринок України, 2011. - №2, с.23-26.

19. Сомик А.В. Ліквідність банківської системи України: структура, аналіз чинників і напрями підвищення ефективності регулювання // Вісник Університету банківської справи Національного банку України №3. – 2008. – с. 68-72.

20. Фатюга В., Самченко О. Удосконалення методів управління ліквідністю комерційного банку // Економічний аналіз, вип.. 8, ч.1. – 2011, - с.413-415.

21. Шийко В.І. Оцінювання управління ліквідністю банківських установ [Електронний ресурс] / Шийко Віра Ігорівна // Економічна наука. – Рік. – 2018. Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2018/15.pdf.

Олексюк Т. В. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємств машинобудування / Т. В. Олексюк // Науковий вісник

Ужгородського університету. Серія : Економіка. – 2015. – Вип. 2. – С. 201 – 206.

Габбард Р.Г. Гроші, фінансова система та економіка :/.Р.Г.Габбард; наук. Ред. Пер. М. Савлук, Д. Олесевич. – К.: КНЕУ, 2004. -889 с.

Все о коммерческом банке. Кн. 6. Методологии анализа, обеспечивающие основные банковские процессы управления. Том 2. /Под ред. В.И. Видяпина, К.Р. Тагирбекова. – М.: Кучково поле;Ассоциация «Военная книга», 2007. – 368 с.

Дзюблюк О. Грошова система України:глобалізаційні фактори впливу / О. Дзюблюк // Вісник НБУ. – 2007. – 7. – С. 14-22.

Саблина Н.В. Использование метода таксономии для анализа внутренних ресурсов предприятия / Н.В. Саблина, В.А. Теличко // Бизнес-Информ. – 2009. - №3 – С. 78 – 82.

Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. Методы таксономии и факторного анализа / В. Плюта. – М.: Статистика. – 1980. – 151 с.

Буковинський С., Корнівська В. Досвід використання інструментів рефінансування в монетарній політиці Європейського центрального банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vnbu/2010_3/2010_03_4.pdf